

IISALMEN DEMOGRAFINEN KILPAILUKYKYANALYYSI

IISALMEN MÄÄRÄLLINEN JA RAKENTEELLINEN MUUTTOLIIKE
VUOSINA 2000–2012

VTT TIMO ARO JA VTM ANNA LAIHO



SISÄLLYSLUETTELO

1. MUUTTOLIIKKEEN ERITYISPIIRTEET 2000-LUVULLA	3
1.1 Keskittymiskehityksen voimistuminen	
1.2 Valikoiva muuttoliike kaupunkiseutujen sisällä	
1.3 Lisääntynyt maahanmuutto	
2. ANALYYSIN VIITEKEHYS, TAVOITTEET JA AINEISTOT	6
2.1 Analyysin viitekehys	
2.2 Analyysin tutkimusaineistot	
2.3 Analyysin kohde ja tavoitteet	
2.4 Analyysin käsitteet	
3. IISALMEN YLEINEN KILPAILUKYKY	9
3.1 Työllisyysaste	
3.2 Kouluttaneisuus	
3.3 Teollisuusvaltaisuus	
3.4 Työn tuottavuus	
3.5 Yritysdynamiikka	
3.6 Muuttovetovoima	
3.7 Kokonaiskilpailukyky	
3.8 Kuntataloudellinen kilpailukyky	
4. IISALMEN MÄÄRÄLLINEN MUUTTOLIIKEANALYYSI	17
4.1 Iisalmen väestönkehitys osatekijöiden mukaan vuosina 2000-2012	
4.2 Iisalmen tulo- ja lähtömuuttojen kohdentuminen	
5. IISALMEN RAKENTEELLINEN MUUTTOLIIKEANALYYSI	26
5.1 Muuttajien työmarkkina-asema	
5.2 Työllisten muuttajien työnantaja- ja toimialasektori	
5.3 Muuttajien ikärakenne	
5.4 Muuttajien koulutusrakenne	
5.5 Muuttajien tulorakenne ja tulokertymä	
6. YHTEENVETO KESKEISISTÄ TULOKSISTA JA TULKINTA	36
7. TULKINTA JA KEHITTÄMISSUOSITUKSET	40

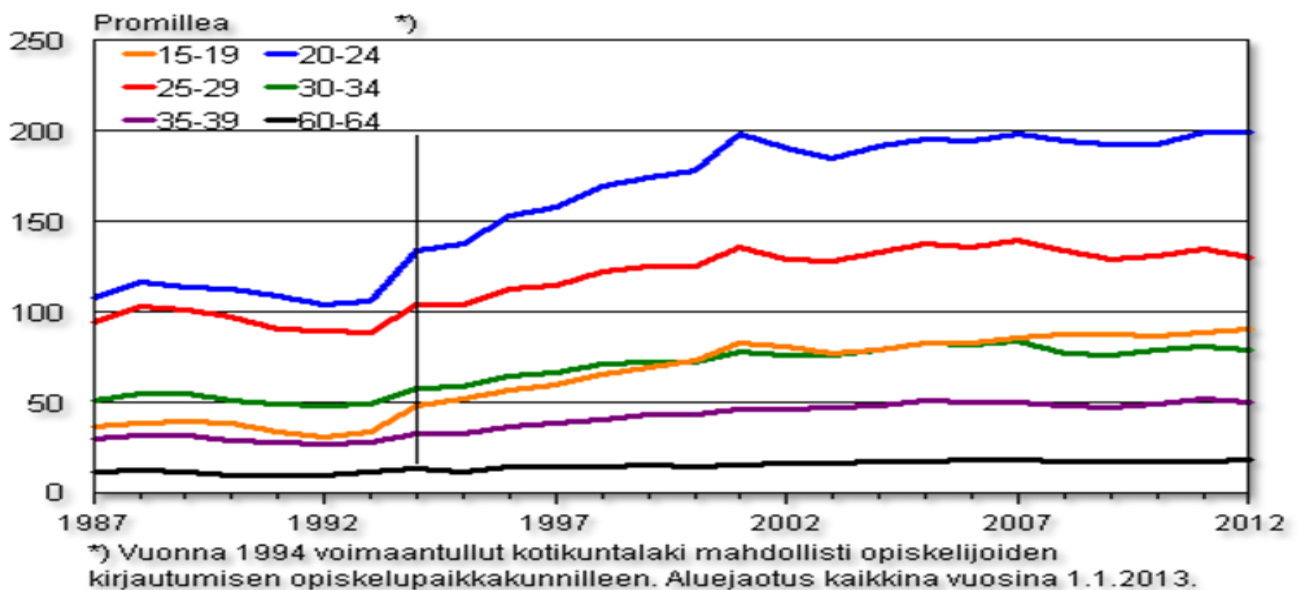
1. MUUTTOLIIKKEEN ERITYISPIIRTEET 2000-LUVULLA

Alueiden väestönkehitys perustuu kolmeen osatekijään: luonnolliseen väestönlisäykseen, maan sisäiseen muuttoliikkeeseen ja siirtolaisuuteen. Suomessa tehtiin yhteensä 11,5 miljoonaa muuttoa kuntien välillä ja sisällä vuosina 2000-2012. **Muutoista kaksi kolmasosaa (66,4 %) oli kuntien sisäisiä muuttoja kunnan osa-alueelta toiselle ja yksi kolmasosa (33,6 %) kuntien rajat ylittäviä muuttoja.** Kuntien välisistä muutoistakin noin joka kymmenes (13,8 %) ylitti Suomen rajat. 2000-luvulla on tehty vuosittain keskimäärin 888 000 muuttoa. Keskimäärin joka viides suomalainen tekee vähintään yhden muuton vuosittain.

Muuttojen määrä on ollut 2000-luvulla sekä määrällisesti että suhteellisesti suurempi kuin koskaan aikaisemmin. Muuttojen määrä on edelleen kasvanut viime vuosina. Viime vuosina on muutettu jopa enemmän kuin niin sanotun suuren muuton ennätysvuonna 1974.

Suomen rajat ylittävissä muutoissa rikottiin aikaisemmat muuttoennätykset vuosina 2011-2012: maahanmuutto Suomeen oli vilkkainta itsenäisyyden historian aikana ja nettomaahanmuutto oli suurempi kuin koskaan aikaisemmin.

Muuttoliikkeen kasvu tulee esiin kaikissa ikäryhmissä. Kun verrataan toisiinsa ikäryhmien muuttoalttiutta eli tietyn ikäluokan muuttojen määrää suhteessa saman ikäluokan kokoon vuosina 1970–2012, havaitaan muuttoalttiuden kasvaneen erityisesti nuorissa ikäryhmissä. Nuorempien ikäryhmien (15–19- ja 20–24 -vuotiaat) muutot suhteessa ikäryhmän kokoon kaksinkertaistuivat 1980-luvun puoliväliin verrattuna. **Kaikkien ikäryhmien muuttoalttiutus on kasvanut yhtäjaksoisesti vuoden 1995 jälkeen.**



Kuvio 1. Ikäryhmien muuttoalttiutus promilleina keskiväkiluvun tuhatta asukasta kohden vuosina 1987-2012

Muuttoliikkeen aikaviive tarkoittaa sitä, että se mitä tapahtuu muutoissa maan eri osien ja kaupunkiseutujen sisällä 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä, heijastuu ja vaikuttaa vasta viiveellä alue- ja yhdyskuntarakenteeseen 2010-luvun jälkipuoliskolla ja 2020-luvulla. Muuttoliikkeestä aiheutuvat syy- ja seuraussuhteet ovat suorassa ja varsinkin epäsuorassa yhteydessä alue- ja kaupunkikehitykseen. Tämä ilmenee muun muassa samanaikaisena keskittymis- ja autoitumiskehityksenä. Suurten kaupunkien ja kaupunkiseutujen rooli on vahvistunut alueellisessa

työnjaossa, kun taas yhä suurempi osa maapinta-alasta on muuttumassa poismuuttoalueeksi. Esimerkiksi 12 suurimman kaupunkiseudun väestönlisäys oli noin 318 000 henkilöllä vuosina 2000–2012, josta kuntien välisen muuttoliikkeen ja maahanmuuton osuus oli kaksi kolmasosaa.

2000-luvun maan sisäisen muuttoliikkeen kolme keskeistä erityispiirrettä liittyvät keskittymiskehityksen voimistumiseen, suurten kaupunkiseutujen valikoivaan muuttoliikkeeseen ja lisääntyneeseen maahanmuuttoon.

1.1 Keskittymiskehityksen voimistuminen

Suomen aluerakenne repeytyi väestöllisestä näkökulmasta 2000-luvulla kasvaviin, supistuviin ja kriisiytyviin kuntiin. Kasvavat alueet sijaitsevat maantieteellisesti yhä pienemmällä alueella. Nettomuuton yleissuunnat ovat säilyneet samankaltaisena vuosikymmenestä toiseen: sekä maalta kaupunkeihin että Itä- ja Pohjois-Suomesta Etelä- ja Länsi-Suomeen.

Väkiluku kasvaa vain joka kolmannessa kunnassa ja seutukunnassa. Maan sisäisestä muuttoliikkeestä sai muuttovoittoa keskimäärin 112 kuntaa ja 21 seutukuntaa vuosina 2000-2009 sekä 101 kuntaa ja 20 seutukuntaa vuosina 2010-2012.

Taulukko 1. Positiivisen väestönkehityksen kunnat osatekijöittäin vuosina 1980-2012*

VÄESTÖNKEHITYKSEN OSATEKIJÄT / KUNNAT	1980-1989	1990-1999	2000-2009	2010-2012
Luonnollinen väestönlisäys (syntyvyys-kuolleisuus)	200 (62,5 %)	156 (48,8 %)	118 (36,9 %)	115 (35,9 %)
Kuntien välinen muuttoliike (tulomuutto-lähtömuutto)	135 (42,2 %)	98 (30,6 %)	112 (35,0 %)	101 (31,6 %)
Nettosiirtolaisuus (maahanmuutto- maastamuutto)	211 (65,9 %)	208 (65,0 %)	242 (75,6 %)	275 (85,9 %)

* alueluokitus takautuvasti 1.1.2013 alueluokituksen mukaan (=320 kuntaa)

Aluerakenteen samanaikaista keskittymis- ja autioitumiskehitystä kuvaa se, että 2010-luvun taitteessa jo yhdeksän kymmenestä suomalaisesta asui taajamissa, jotka peittivät vain alle kolme prosenttia Suomen maapinta-alasta. Suomen eri alueiden väestönkasvu on kiinteästi sidoksissa kaupunkeihin ja niiden toiminnallisiin alueisiin. Kolme viidestä suomalaisesta asui 10 suurimmalla kaupunkiseudulla ja neljä viidestä 20 suurimmalla kaupunkiseudulla. Sijainti ja saavutettavuus korostuvat: kaikki nopeimmin kasvaneet kunnat sijaitsevat joko maantie- ja rautatieverkoston varrella, solmupisteissä tai niiden välittömällä vaikutusalueella.

Suomen kaupungistumisaste on laskentatavasta riippuen noin 70 %:in tasolla. Kaupungistumisaste on noin 10–15 prosenttia jäljessä esimerkiksi Ruotsia. Jos Suomen kehitys noudattaa Ruotsin kehitystrendiä niin kuin on tähän saakka, muuttoliike kuntien välillä jatkuu nykyisenkaltaisena siihen saakka kunnes kaupungistumisaste saavuttaa noin 85 %:in tason. Tämä tarkoittaisi käytännössä maan sisällä noin 700 000 ihmisen muuttoa kaupunkeihin tai kaupunkiseuduille.

1.2 Valikoiva muuttoliike kaupunkiseutujen sisällä

Toinen keskeinen kehityspiirre liittyy valikoivaan muuttoliikkeeseen varsinkin suurilla kaupunkiseuduilla. **Neljä viidestä muutosta on niin sanottuja lähimuuttoja eli muutot tapahtuivat joko oman kunnan sisällä tai saman kaupunkiseudun sisällä.** Vain yksi viidestä muutosta on niin sanottu kaukomuutto, jolloin ylitetään maakuntien välinen raja. Kaukomuutot ovat luonteeltaan niin sanottuja aitoja muuttoja, jonka seurauksena vaihtuvat muuttajan asuin- tai työpaikka tai päivittäinen elinpiiri. Asumis- ja ympäristöperustaiset lähimuutot ovat kasvaneet yhtäjaksoisesti 1970-luvun puolivälistä alkaen.

Kaupunkiseuduilla on kuntien välillä monenlaista vuorovaikutusta, jonka välittävinä tekijöinä ovat muun

muassa kuntien välinen muuttoliike, kuntarajat ylittävä pendelöinti, asiointiliikenne ja asukkaiden sekä yritysten sijoittuminen kaupunkiseudun sisällä. Muuttoliike ja muuttajat muovaavat aluerakennetta muuttopäätöksiin liittyvien valintojen kautta. **Muuttoliikkeen valikoivuus tarkoittaa tiivistettynä sitä, että esimerkiksi jonkun kaupunkiseudun sisällä eri kuntien tulo- ja lähtömuuttajat poikkeavat merkittävästi toisistaan työmarkkina- asemaltaan, taloudellisilta, sosiaalisilta ja ikään liittyviltä ominaisuuksiltaan.**

Suuret erot tulo- ja lähtömuuttajien profiilissa saman toiminnallisen alueen sisällä aiheuttavat tavallisesti kitkaa erityisesti alueen keskuskaupungin ja

kehyskuntien välillä. **Tulo- ja lähtömuuttajien rakenteessa olevat merkittävät erot ovat kehyskuntien näkökulmasta tervettä kilpailua ja keskuskaupungin näkökulmasta seudun sisäistä osaoptimointia.** Molemmissa näkökulmissa on perusteensa. Esimerkiksi Mäntysalon ym. (2012) tutkimus osoitti, että etäisyyksien ja alhaisten menojen yhteys on optimaalisimmillaan 15-20 kilometrin päässä kaupunkiseudun keskuspaikasta. Palveluiden tuottamisesta ja järjestämisestä aiheutuvat nettokustannukset ovat alle 15 kilometrin etäisyydellä olevissa lähikunnissa alhaisemmat ja yli 15 km päässä keskuksesta korkeammalla tasolla. Toisin sanoen saman toiminnallisen alueen kunnat ovat eriarvoisessa asemassa suhteessa toisiinsa riippuen etäisyydestä keskuskaupungista.

1.3 Lisääntynyt maahanmuutto

Kolmas erityispiirre liittyy lisääntyneeseen maahanmuuttoon. Ulkomaan kansalaisten määrä ja osuus väkiluvusta on kasvanut nopeasti 2000-luvun aikana. Ulkomaalaisten määrä on kuitenkin alhainen verrattuna esimerkiksi muihin Pohjoismaihin. Suomessa asui 183 000 ulkomaan kansalaista, 245 000 vieraskielistä ja 266 000 ulkomailla syntynyttä vuoden 2011 lopussa.

Suomen väestöstä on alle kuusi prosenttia ulkomailla syntyneitä tai toisen polven maahanmuuttajia vuoden 2011 lopussa. Esimerkiksi Ruotsissa ulkomailla syntyneitä on noin kolme kertaa enemmän (15 %) ja toisen polven maahanmuuttajiaakin jo noin viisi prosenttia koko väestöstä. Norjassa ja Tanskassa ulkomailla syntyneiden osuus on kaksinkertainen (10 %) Suomeen verrattuna. Ulkomaan kansalaisten osuus on noin 3,3 % koko maan väestöstä. Vaikka ulkomaan kansalaisten määrä on alhainen, on kasvuvauhti ollut varsin ripeää. Suomessa oli noin 22 000 ulkomaan kansalaista vuonna 1990, mutta määrä noin 90 000 henkilöön vuonna 2000 ja edelleen noin 183 000 henkilöön vuoden 2011 lopussa.

Vuosina 2011 ja 2012 rikottiin aikaisemmat maahanmuuttoennätykset. Esimerkiksi vuonna 2012 maahanmuuttojen määrä nousi noin 30 000 henkilöön. Maahanmuuttoista noin 75 % oli ulkomaan kansalaisten muuttoja. Vuosina 2011 ja 2012 ulkomailta saatu muuttovoitto nousi noin 17 000 henkilöön. Yhtenä 2000-luvun muuttoliikkeen keskeisenä erityispiirteenä voidaan pitää juuri lisääntynyttä maahanmuuttoa.

Vuonna 2012 maahanmuuton merkitys koko maan väestönlisäyksessä oli jo kaksi kertaa suurempi kuin

Muuttoliikkeen valikoivuutta lisää se, että keskimäärin kaksi kolmesta muuttajasta on iältään alle 35-vuotiaita ja noin puolet kaikista muutoista tehdään ikävuosien 20–34 aikana. Väestön ikääntyessä muuttoliikkeen suhteellinen merkitys kasvaa, koska nuoret, opiskelijat tai työuran alkuvaiheessa olevat nuoret aikuiset ovat ylliedustettuina muuttajien joukossa ja heidän muuttonsa kohdentuvat alueellisesti epätasaisesti. Valikoivuus tulee iän tavoin esiin muun muassa muuttajien työmarkkina-asemassa, tulo- ja koulutustasossa. Työllisten, koulutettujen ja nuorten aikuisten asuinpaikkaan liittyvät valinnat vaikuttavat suoraan alueiden elinvoimaan.

luonnollinen väestönlisäys. Maahanmuutto on usealla alueella joko väestönkehityksen dynaamisin osatekijä tai ylipäättään ainoa positiivinen osatekijä.

Suomen ja ulkomaiden välisessä muuttoliikkeessä kaikki maakunnat ovat muuttovoitollisia. Siirtolaisuus tasapainottaa usean sellaisenkin maakunnan muuttotasetta, jotka kärsivät muuttotappioista maan sisäisessä muuttoliikkeessä. Nettosiirtolaisuus oli tappiollinen vain kuudessa maakunnassa.

Vuosina 2000–2012 suurin osa kunnista (neljä viidestä) saivat muuttovoittoa maahanmuutosta lisääntyneen maahanmuuton ja alhaisen lähtötason ansiosta. Vaikka lähes kaikki kunnat saavat määrällistä muuttovoittoa maahanmuutosta, vieraskieliset keskittyvät jopa kantaväestöä enemmän harvoin kuntiin. Asukasluvultaan neljässä suurimmassa kunnassa (Helsinki, Espoo, Tampere ja Vantaa) asuu lähes neljännes väestöstä, mutta noin puolet vieraskielisestä väestöstä. Vieraskielisistä neljä viidestä (75 %) asuu 17 kunnassa. Helsingissä asuu sekä lukumääräisesti että suhteellisesti eniten vieraskielisiä. Vuoden 2010 lopussa Helsingissä asui runsaat 63 000 vieraskielistä, mikä oli 11 prosenttia pääkaupungin väestöstä.

Kunnittain vieraskielisten osuudet väestöstä olivat korkeimmat Helsingissä (12,2 prosenttia), Vantaalla (11,9 prosenttia) ja Espoossa (11,3 prosenttia). Lisälnessä vieraskielisten osuus oli alhainen (1,4 prosenttia) vuoden 2012 lopussa.

2. ANALYYSIN VIITEKEHYS, TAVOITTEET JA AINEISTOT

2.1 Analyysin viitekehys

Tämän analyysin viitekehystenä käytetään niin sanottua **positiivisen kasvun kehää, jossa muuttoliikettä ja muuttoja analysoidaan viiden seudulle kasvuetua tuottavan uusiutumis- ja kilpailukytekijän kautta.**

Seuraavassa luettelossa on lyhyesti ja tiiviisti kuvattu viisi kasvuetua tuottavaa tekijää. Mitä useampi kasvuetua tuottava asia toteutuu alueella, sitä paremmat edellytykset alueella on kasvulle. Alueen kilpailukyvyyn kannalta merkitykselliset kasvuedut täydentävät toinen toisiaan.

1. Alkuetu

Alue saa puolelleen alkuedun historiallisen kehityksen, alueellisen työnjaon tai tapahtuneen kehityksen tuloksena. Alkuetu syntyy aluksi erinomaiseen luonnonmaantieteelliseen sijaintiin ansiosta. Alkuetua vahvistaa keskittymiskehitys. Alueen kasvukehä laajenee ja lukkiutuu niin sanotuksi positiivisen kasvun kehäksi, jolloin kasvu synnyttää uutta kasvua. Hyviä esimerkkejä alkuedun kaupungeista ovat esimerkiksi Helsinki, Turku, Tampere, Oulu ja Pori.

2. Saavutettavuusetu

Alueen saavutettavuusetu perustuu alueen optimaaliseen sijaintiin suhteessa muihin keskittyimiin, verkostoihin tai logistisiin solmupisteisiin. Hyvä saavutettavuus perustuu toimiviin maantie-, rautatie-, lento-, satama- ja muihin väylä- ja liikennekäytäväyhteyksiin.

3. Demografinen etu

Alueen demografinen etu perustuu alueen positiiviseen väestönkehitykseen, joka pitää sisällään luonnollisen väestönlisäyksen ja muuttoliikkeen (maassamuutto ja siirtolaisuus).

4. Rakennettu eli strateginen etu

Alueen rakennettu tai strateginen etu perustuu alueen tietoihin strategisiin valintoihin ja pitkäjänteiseen kehittämiseen, jolloin alue panostaa järjestelmällisesti valittuihin painopisteisiin tulevaisuuslähtöisesti alueen yhteisen ja kestävä edun näkökulmasta. Positiivinen uusiutuminen käynnistyy usein rakennemuutoksen tai sisäisen ja/tai ulkoisen shokin seurauksena. Ennakointi- ja muutosherkkyys korostuu tavassa reagoida muuttuneeseen tilanteeseen.

5. Mentaalinen etu

Alueen mentaalinen etu perustuu alueen tahtotilaan. Positiivisten mielikuvien luominen korostuu. Alue uskoo itseensä ja mahdollisuuksiinsa. Ulkopuolisten (elinkeinoelämä, valtio, EU jne.) ja omilla päätöksillä on iso ohjaava merkitys. Onnellisilla sattumilla, tapahtumilla ja ulkopuolisilla päätöksillä on iso merkitys. Pienestä tai vähäpätöisestä voi kasvaa vähitellen isoa ja merkittävää jne.

Positiivisen kasvun kehässä on toisin sanoen kyse eräänlaisista kerrannaisvaikutusten ketjusta, jossa yksi positiivinen muutostekijä johtaa toiseen, joka johtaa taas kolmanteen ja niin edespäin kehämäisesti.

Positiivisten vaikutusten kehä lukkiutuu ja kasvu ruokkii uutta kasvua. Positiivisen kasvun kehälle pääseminen edellyttää yhden tai useamman kasvuedun toteutumista. Kasvuedut eivät toteudu vahingossa tai sattumalta alkuetua lukuun ottamatta, vaan alueen

omilla tavoitteilla, valinnoilla ja päätöksillä on keskeinen merkitys.

Iisalmen kaltaisen kaupungin ja ympärillä olevan seudun kannalta kriittiset tekijät liittyvät varsinkin strategiseen ja mentaaliseen etuun, joihin alueen toimijat voivat itse vaikuttaa omilla teoillaan ja päätöksillään. Positiivisen kasvun kehän vaiheet voidaan jakaa edelleen kuuteen eri vaiheeseen, jotka täydentävät toisiaan ja ovat sidoksissa toisiinsa:

1. Uudet työpaikat syntyvät sinne, missä on osaavaa työvoimaa, vetovoimainen toimintaympäristö ja hyvät tulevaisuuden toimintaedellytykset.
2. Uudet työpaikat lisäävät aktiivi-ikäisten eli osaavan ja ammattitaitoisen työvoiman muuttoa alueelle.
3. Alueen markkinat kasvavat ja laajenevat: toisin sanoen mitä enemmän alueelle muutetaan, sitä enemmän alueen markkinat kasvavat.
4. Alueen vetovoima lisää edelleen muuttoliikettä. Ihmiset muuttavat sinne missä on työpaikkoja tai missä koetaan olevan tulevaisuudessa työmahdollisuuksia.

5. Alueen markkinat kasvavat ja laajenevat jälleen kasvavan vetovoiman ja mahdollisuuksien vuoksi.
6. Alueelle syntyy uusia työpaikkoja alkuperäisen päätoimialan ympärille

Alue voi joutua vastaavasti myös negatiivisen kasvun kehälle, jolloin samat vaiheet etenevät päinvastaiseen suuntaan eli työpaikkojen väheneminen johtaa aktiivikäisten poismuuttoon, markkinoiden supistumiseen,

vetovoiman laskemiseen, edelleen lisääntyviin poismuuttoihin ja niin edespäin vahvistaen alueen negatiivista kokonaiskehitystä.

2.2 Tutkimusaineisto

Analyysin tutkimusaineiston muodostavat Tilastokeskuksen avoimet tilastot ja maksulliset tilastotietokannat ja -rekisterit. Muuttoliikettä koskevat määrälliset tiedot perustuvat Tilastokeskuksen StatFin -tietokannan vuositaulukoihin vuosien 2000–2013 välisenä aikana.

Muuttoliikkeen rakennetta koskevat tiedot perustuvat Tilastokeskuksen Muuttajien taustatiedot -tietokannan vuositaulukoihin vuosien 2000–2010 välisenä aikana.

Vuosi 2010 on viimeisin käytettävissä oleva tilastovuosi.

Lisäksi analyysin yhteydessä hyödynnetään muita Tilastokeskuksen väestökehitykseen ja muuttoliikkeeseen liittyviä tilastotietoja sekä muita käytettävissä olevia kirjoittajan omia ja muiden tekemiä muuttoliikkeeseen liittyviä tutkimuksia, selvityksiä, kartoituksia ja analyyskejä.

2.3 Analyysin kohde ja tavoitteet

Analyysin kohteena on Iisalmen kaupunki. Iisalmen määrälliseen ja rakenteelliseen muuttoliikkeen tilastotietojen syventämiseksi ja mittakaavan saamiseksi analyysiin otettiin vertailukaupungeiksi Kajaani, Kokkola, Raasepori ja Varkaus.

Iisalmen demografista kilpailukykyä analysoitiin erikseen sekä määrällisten että rakenteellisten indikaattorien perusteella. Jokaisen muuttujan kohdalla verrattiin taustoittamiseksi tilannetta verrokki-kaupunkeihin.

Tulokset esitetään koostetaulukoissa niin absoluuttisina kuin suhteellisinakin lukuina. Jälkimmäiset esitetään aidon vertailun mahdollistamiseksi pääsääntöisesti promilleina keskipäiväluvun tuhatta asukasta kohden väestötieteen tutkimusperinteen mukaisesti.

Selvityksessä käytetty alueluokittelu perustuu vuoden 2013 aluejakoon.

Analyysin keskeisenä tavoitteena oli yhdistää toisiinsa määrällistä ja rakenteellista muuttoliikettä

koskevaa tilastotietoa. Määrällisiin aineistoihin tukeutuminen johtaa usein pinnallisiin ja tulkinnanvaraisiin tuloksiin, jos analyysin aikajänne käsittää lyhyen ajanjakson tai analyysin kohteena oleva alue on väestömäärältään pieni. Määrällisiä aineistoja käyttämällä ei voida myöskään tehdä luotettavia johtopäätöksiä etenkin kuntatalouden, sosiaalisen ja demografisen kehityksen näkökulmasta.

Alueiden kannalta kriittinen kysymys on, keitä ovat tulo- ja lähtömuuttajat taloudellisilta, sosiaalisilta ja demografisilta ominaisuuksiltaan ja mitä seurausvaikutuksia muuttajien rakenteesta on kuntatalouteen ja väestörakenteeseen lyhyellä, keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä.

Alueiden demografiseen kehitykseen liittyviä luotettavia johtopäätöksiä voidaan tehdä, jos analyysin aikajänne on vähintään viisi vuotta. Tämän analyysin aikajänteeksi on määrällisten aineistojen osalta vuodet 2000–2012 ja rakenteellisten ominaisuuksien osalta 2000–2010.

2.4 Analyysin käsitteet

Nettomuutto tarkoittaa tulo- ja lähtömuuton välistä erotusta. Nettosiirtolaisuus kuvaa maahan- ja maastamuuton välistä erotusta. Maastamuutto tarkoittaa kuntien välistä muuttoliikettä maan rajojen sisäpuolella, siirtolaisuus taas maan rajat ylittävää muuttoliikettä. Muuttojen määrällinen kehitys ilmaistaan absoluuttisina lukuina ja suhteellinen

kehitys joko prosentteina tai promilleina suhteessa keskipäivälukuun. Keskipäiväluku on erikseen määritellyn alueen väkiluvun keskiarvo erikseen määriteltynä aikana.

Muuttoliikkeen valikoivuudella tarkoitetaan tulo- ja lähtömuuttajien ominaisuuksien tai profiilien välillä

olevia eroja. Työmarkkina-asema voi olla työllinen (työssä oleva), työtön tai työvoiman ulkopuolinen (lapsi, eläkeläinen, opiskelija, varusmies, muu työvoimaan kuulumaton tai tuntematon). Koulutusaste perustuu Tilastokeskuksen yleiseen luokitukseen, jossa erotetaan toisistaan perusasteen, keskiasteen ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneet.

Tulokertymä tarkoittaa jonkun alueen kaikkien tulo- ja lähtömuuttajien kalenterivuoden aikana kertyneitä kaikkia tuloja (valtionveronalaiset tulot, kunnallisveronalaiset tulot, yrittäjätulot ja muut tulot). Alueen tulokertymä saadaan vähentämällä kaikkien tulomuuttajien kaikki tulot kaikkien lähtömuuttajien

kaikista tuloista. Tulokertymä voi olla joko positiivinen tai negatiivinen. Kyse on laskennallisesta luvusta, joka ei toteudu sellaisenaan kunnan tilinpäätöksessä. Keskimääräiset tulot ilmaisevat alueen kaikkien tulo- tai lähtömuuttajien keskimääräiset tulot kalenterivuoden aikana.

Muuttojen suuntautumisella, kohdentumisella tai muuttojen suunnilla tarkoitetaan tulo- ja lähtömuuttajien muuttojen tulo- tai lähtöaluetta maakunnittain, seutukunnittain ja kunnittain.

3. IISALMEN YLEINEN KILPAILUKYKY

Alueellisella kilpailukyvyllä tarkoitetaan alueiden kykyä synnyttää, houkutella ja ylläpitää toimintaa, joka lisää alueen taloudellista ja sitä kautta syntyvää ja lisääntyvää alueellista kokonaishyvienvointia.

Kilpailukykyisellä alueella on ominaisuuksia, joiden avulla se voi osallistua kilpailuun muiden alueiden kanssa. **Kilpailuetua muihin alueisiin nähden saavutetaan, jos alue pystyy tuottamaan jonkin sellaisen ominaisuuden, jonka avulla se erottuu edukseen muista alueista.**

Alueellista kilpailukykyä voidaan tarkastella myös esimerkiksi yritysten sijaintipaikka- ja investointipäätösten näkökulmasta tai kuinka vetovoimainen alue on osaavan työvoiman liikkuvuuden näkökulmasta. **Aluetta voidaan pitää kilpailukykyisenä, mikäli sillä on ominaisuuksia, joita yritykset tai avainmuuttajaryhmät pitävät tärkeinä sijoittumispäätöstä tehtäessä.** Kilpailukyky kuvaa tällöin yritysten, alueen ja työvoiman toimintaympäristöä, kykyä ylläpitää alueella jo sijaitsevien yritysten toimintaedellytyksiä ja houkutella alueelle uusia asukkaita, yrityksiä ja investointeja.

Alueen pitkäjänteinen menestyminen on kuitenkin hyvin monesta asiasta kiinni. Siihen vaikuttavat kaikki alueen toimijat; sen asukkaat, yritykset, yhteisöt ja julkinen valta. Myös alueen sijainnilla, sen liikenneyhteyksillä ja -verkostoilla on suuri merkitys.

Alueet eivät toimi eristyksissä, vaan kunkin alueen menestymiseen vaikuttavat suurella määrällä maan

muiden alueiden ja ulkomaiden vaikutus. Alueiden taloudet ovat osa kansainvälistä taloutta, jossa kaikkien toimijoiden päätöksillä ja toiminnalla on vaikutusta toisiinsa. **Menestymisen edellytykset muuttuvat ajan kuluessa ja osa kilpailukykyyn vaikuttavista tekijöistä voi muuttua hyvinkin nopeasti.**

Seuraavassa osiossa tarkastellaan Iisalmen ja neljän verrokkiseutukunnan alueellista kilpailukykyä kuuden kilpailukykyymuuttujan valossa. **Verrokkiseudut ovat Kajaanin, Kokkolan, Raahan ja Varkauden seudut.**

Analyyysi perustuu Turun yliopiston kauppakorkeakoulun Porin yksikön (Saku Vähä-Santanen ja Ari Karppinen) kehittämään *'Seutukuntien kilpailukykykymittaristoon'*, jossa voidaan vuosittain verrata seutujen kilpailukykyä ja sijoitusta suhteessa toisiinsa valituilla muuttujilla. **Analyyysissä jokaiselle seutukunnalle lasketaan muuttujakohtainen indeksiarvo, jonka jälkeen jokaisen seudun indeksilukua verrataan kaikkien seutukuntien keskimmäiseen arvoon eli mediaaniin.** Mediaania käyttämällä voidaan poistaa suurimmat poikkeamat seutujen välillä toisin kuin esimerkiksi keskiarvoa käyttämällä.

Analyyysiin valitut kilpailukykyymuuttujat ovat työllisyysaste, korkea-asteen koulutettujen osuus väestöstä, teollisuusvaltaisuus, työn tuottavuus, yritysdynamiikka sekä muuttovetovoima. Lopuksi analysoidaan eri alueiden kilpailukykyä kokonaisuuksina eli kokonaiskilpailukykyinä näiden kuuden osatekijän valossa.

määrä suhteessa alueen työikäisiin on suuri ja korkeampaa alueellisen kokonaistuotannon määrää eli talouskasvua.

Ylä-Savon seudun työllisyysaste oli kolmanneksi korkein vertailuseutujen joukossa.

Työllisyysasteeltaan koko maan mediaanin alle jäi vain Varkauden seutu.

3.1 Työllisyysaste

Työllisyysaste tarkoittaa työllisten eli työssä käyvien prosenttiosuutta kokonaisväestöstä. Virallinen **työllisyysaste lasketaan 15–64-vuotiaiden työllisten prosenttiosuutena samanikäisestä väestöstä.**

Työllisyysaste kuvastaa toisin sanoen sitä, missä määrin alueen työikäinen väestö osallistuu alueellisen tuotannon aikaansaamiseen. Korkea työllisyysaste heijastaa suurta osallistumista, jolloin työpanoksen

Taulukko 2. Työllisyysaste vertailuseutukunnissa ja koko maassa vuonna 2011

SEUTUKUNTA	TYÖLLISYYSASTE %	INDEKSILUKU SUHTEESSA MEDIAANIIN
Kokkolan seutukunta	70,4	104,6
Raahen seutu	66,0	98,1
Ylä-Savon seutu	65,2	96,9
Varkauden seutu	61,8	92,0
Kajaanin seutu	65,2	96,9
KOKO MAA	65,0	100

Lähde: Tilastokeskus; Seutukuntien kilpailukykymittaristo www.satamittari.fi

3.2 Kouluttautuneisuus

Koulutustaso eli tässä tapauksessa korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus yli 15-vuotiaista kuvaa sekä alueen koulutustarjonnan laaja-alaisuutta että alueen panostamista osaamiseen. Korkeaa osaamistasoa pidetään yleisesti keskeisenä edellytyksenä sille, että alue menestyy niin kansallisessa kuin globaalissa kilpailussa.

Osaavan työvoiman saatavuus alueella sitoo olemassa olevaa yritystoimintaa alueeseen ja houkuttaa alueelle uutta yritystoimintaa. Koulutustasoa mittaava kilpailukykyymuuttuja pitää sisällään alemman, ylemmän ja tutkijakoulutusasteiden tutkinnon suorittaneiden osuuden 15 vuotta täyttäneestä väestöstä. Alempi korkeakoulututkinto sisältää AMK-tutkinnot (pl. ylempi AMK), yliopiston kandidaatin

tutkinnot sekä ennen vuotta 1989 suoritettut insinöörin tutkinnot. Ylempi korkeakoulututkinto sisältää maisteritason tutkinnon suorittaneet (myös ylempi AMK). Tutkijakoulutukseen kuuluvat ovat suorittaneet joko lisensiaatin tai tohtorin tutkinnon.

Ylä-Savon seutukunnan indeksiluku oli muiden verrokkiseutukuntien tavoin kaikkien seutukuntien mediaanin alapuolella. Kaikki suuret kaupunkiseudut ylittivät kuitenkin selkeästi koko maan kaikkien seutujen mediaanin. Kouluttautuneisuudessa oli siis melko suuria eroja eri alueiden välillä, mikä vaikuttaa merkittävästi alueiden kilpailukykyyn joko sitä nostavasti tai laskevasti ylimmän paremmuutta korostaen ja alimpia huonontaan

Taulukko 3. Korkeasti koulutettujen osuus vertailuseutukunnissa ja koko maassa vuonna 2011

SEUTUKUNTA	KORKEA-ASTEEN KOULUTETTUIEN OSUUS %	INDEKSILUKU SUHTEESSA MEDIAANIIN
Kokkolan seutukunta	14,0	130,4
Varkauden seutukunta	12,0	111,2
Raahen seutukunta	10,6	98,6
Ylä-Savon seutukunta	9,8	90,8
Kajaanin seutukunta	14,1	130,7
KOKO MAA	17,3	100

3.3 Teollisuusvaltaisuus

Toimialarakennetta ja alueellista erikoistumista kuvaavana muuttujana on teollisuusvaltaisuus, joka kuvaa teollisuuden osuutta alueen liikevaihdosta. **Teollisuuden menestyminen kuvaa alueen pärjäämistä globaalissa kilpailussa. Teollisuus vastaa merkittävästä osasta alueen investoinneista, koska työn tuottavuus on palvelualoja korkeampaa** (Suomessa vuodesta 1995 lähtien noin 2,5-kertainen verrattuna kaikkiin toimialoihin ja palvelualoihin). Teollisuuden alueellisen keskittymisen ansiosta voidaan saavuttaa merkittäviä toimialan sisäisiä ja ulkoisia skaalaetuja.

Teollisuuden keskimääräinen palkkataso on palvelualoja korkeampi ja teollisuuden henkilöstön alueellinen ostovoima on korkeampi verrattuna palvelualaan. Tämä kokonaisuudessaan vaikuttaa kerrannaisvaikutuksineen positiivisesti alueen kokonaistuotannon määrään.

Jos alueen teollinen rakenne on monipuolinen, niin sillä on suhteellisesti hyvä aluetalouden vakaus ja

ennustettavuus, erityisesti toimialakohtaisia kysynnän vaihteluita vastaan.

Teollisuusvaltaisuutta (teollisuuden osuus alueen arvonlisäyksestä tai liikevaihdosta) kuvataan liikevaihdon osuudella alueen liikevaihdosta, mikä mahdollistaa aineiston hyödyntämisessä lyhyen tilastoviiveen (n. yksi vuosi). **Teollisuusvaltaisuus-muuttuja kuvaa siis teollisuuden osuuden seutukunnan kaikkien toimialojen ja -sektorien arvonlisäyksestä.** Jos seutukunnan teollisuuden arvonlisäys muuttuu mediaanin kanssa samaa vauhtia, ei alueen teollisuuden kilpailukyvn katsota muuttuneen. Jos seutukunnan muutosvauhti poikkeaa maan kaikkien seutukuntien mediaanista, silloin alueen teollisuuden kilpailukyky joko paranee tai heikkenee riippuen muutoksen suunnasta ja voimakkuudesta. Teollisuusvaltaisuuden vaikutusmekanismit alueen talouskasvuun ovat moninaiset.

Taulukko 4. Teollisuuden toimialojen liikevaihdon osuus kaikkien toimialojen liikevaihdosta vuonna 2010

SEUTUKUNTA	TEOLLISUUDEN OSUUS %	INDEKSILUKU SUHTEESSA MEDIAANIIN
Varkauden seutukunta	56,6	149,8
Raahen seutukunta	54,1	143,3
Ylä-Savon seutukunta	46,9	124,3
Kokkolan seutukunta	44,2	117,0
Kajaanin seutukunta	13,8	36,6
KOKO MAA	33,2	100

Lähde: Tilastokeskus; Seutukuntien kilpailukykymittaristo www.satamittari.fi

Ylä-Savon ja kaikkien muiden vertailuseutujen teollisuuden osuus (%) oli selvästi koko maan mediaanilukua korkeampi. 12 suurimmalla kaupunkiseudulla (yli 100 000 asukkaan kaupunkiseudut) teollisuuden osuus oli korkein Vaasan seutukunnassa (56,5 %), toiseksi korkein Porin seutukunnassa (45,3 %) ja kolmanneksi korkein Lappeenrannan seutukunnassa (41,6 %). Varkauden seutukunnan teollisuusvaltaisuus oli suhteessa kaikkien

alojen liikevaihtoon jopa hieman korkeampi kuin Vaasan seudulla. Ylä-Savon seudun teollisuusvaltaisuutta kuvaa se, että se olisi sijoittunut suurten kaupunkiseutujen joukossa teollisuusvaltaisuudessaan Vaasan ja Porin seutujen jälkeen kolmannelle sijalle. Teollisuusvaltaisuuden erot ovat koko maan seutujen välillä suuria: esimerkiksi Kuopion seudun teollisuusvaltaisuuden indeksi jäi selvästi alle koko maan keskiarvon

3.4 Työn tuottavuus

Työn tuottavuusindeksi laskettiin yritysten liikevaihdolla henkilötyövuotta kohti. Työn tuottavuutta tarkastellaan arvonlisäyksen suhteella tehtyihin työtunteihin vuositasona. Tarkastelun kohteena olivat kaikki toimialat ja sektorit, yksityinen ja julkinen yhteensä.

Työn tuottavuus (arvonlisäys/tehdyt työtunnit) osoittavat alueen ja sen yritysten työllisten työpanoksen ”laadun” parantumista ja siten myös sen vaikutusta alueensa talouskasvuun. Käytännössä

Suomen talouskasvu (BKT/asukas-kasvu) on viimeisen sadan vuoden aikana perustunut tutkimusten mukaan lähes yksinomaan työn tuottavuuden kasvuun, ei työpanoksen määrälliseen kasvuun.

Työn tuottavuutta käytetään usein suoraan toteutuneen aluetaloudellisen kilpailukykyvyn mittarina. Aluetasolla maatasoa helpompi työvoiman liikkuvuus merkitsee kuitenkin sitä, että alueelliset kasvuerot (BKT/asukas) voivat tasoittua muuttoliikkeen seurauksena.

Taulukko 5. Työn tuottavuus ja tuottavuusindeksi vertailuseutukunnissa ja koko maassa vuonna 2010

SEUTUKUNTA	TYÖN TUOTTAVUUS	INDEKSILUKU SUHTEESSA MEDIAANIIN
Kokkolan seutukunta	259,9	146,5
Varkauden seutukunta	210,7	118,8
Ylä-Savon seutukunta	165,2	93,1
Raahen seutukunta	152	85,7
Kajaanin seutukunta	169,2	95,4
KOKO MAA	210	100

Lähde: Tilastokeskus; Seutukuntien kilpailukykyymittaristo www.satamittari.fi

Ylä-Savon seudun tuottavuus jäi selvästi koko maan mediaanin alapuolelle. Vertailuseuduista mediaanin ylittivät Kokkolan ja Varkauden seudut. 12 suurimman seudun osalta tuottavuudeltaan ylivertainen oli Helsingin seutu ja sen jälkeen selvänä kakkosena Vaasan seudut. Kolmanteen kategoriaan kuuluivat suurten kaupunkiseutujen joukossa Porin, Tampereen ja Oulun seudut.

3.5 Yritysdynamiikka

Yrittäjyyttä kuvaavaksi osaindeksiksi valittiin yritysdynamiikkaindeksi, joka muodostuu aloittaneista ja lopettaneista yrityksistä suhteessa koko alueen yrityskantaan. Indeksillä kuvaa siis yritysrakenteen uudistumista.

Tuottavuudeltaan paras seutukunta oli Helsingin seutu (197), joka erottui selkeästi toiseksi sijoittuneesta Vaasan seudusta (151,7). Tasavertaisena toisena ryhmänä tulivat Porin, Tampereen ja Oulun seudut. 12 suurimman seudun joukossa alhaisin tuottavuus oli Kuopion seudulla, joka jäi ainoana suuren kaupunkiseutuna kaikkien seutujen mediaanin alle.

Yritysdynamiikkaindeksi laskettiin suhteuttamalla vuoden aikana alueella aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten summa alueen yrityskantaan. Yritysdynamiikan kasvu kuvaa alueen yrityskannan uusiutumista kilpailukykyisemmäksi, sillä tällöin uusia yrityksiä perustetaan ja elinkelvottomia lopetetaan.

Mitä korkeampi seudun yritysdynamiikka-indeksi on, sitä enemmän uusiutumista tapahtuu vuoden aikana.

Yritysdynamiikka osoittaa osaltaan onnistuneen aluetalouden rakennemuutoksen vaikutusta alueelliseen kilpailukykyyn. **Alueen, jolla on suuri yrityskannan uudistumiskyky eli syntyy paljon uusia yrityksiä ja samanaikaisesti heikompia yrityksiä poistuu markkinoilta, kykenee vastaamaan toimintaympäristön muutoksen aiheuttamiin**

sopeutuspaineisiin. Toisaalta korkea yritysdynamiikka voi heijastaa myös alueen sisäistä, olemassa olevien yritysten ja uusien innovatiiviseen yritystoimintaan kykenevien yritysten vuorovaikutusta, jossa uutta yritystoimintaa syntyy olemassa olevien yritysten tietoperusteisten toiminnan ympärille ja toisaalta valtaosa yrityspoistumista ovat tietoisia ja haluttuja markkinoilta vetäytymisiä. Ensin mainitun yritysdynamiikkamekanismin ajatellaan heijastavan alueellista ”luovaan tuhoon” perustuvaa talouskasvua.

Taulukko 6. Yritysdynamiikka vertailuseutukunnissa ja koko maassa vuonna 2010

SEUTUKUNTA	YRITYSDYNAMIIKKA (aloittaneet + lopettaneet yrityskannasta) %	INDEKSILUKU SUHTEESSA MEDIAANIIN (100)
Raahen seutukunta	16,2	117,3
Varkauden seutukunta	15,7	113,4
Kokkolan seutukunta	14,5	105,0
Ylä-Savon seutukunta	13,1	94,5
Kajaanin seutukunta	14,6	106,0
KOKO MAA	16,1	100

Lähde: Tilastokeskus; Seutukuntien kilpailukykyymittaristo www.satamittari.fi

Ylä-Savon seudun indeksi oli alhaisempi kuin verrokkiseutujen ja kaikkien seutujen mediaani. Verrokkiseuduista vain Raahen seudun yritysdynamiikka ylitti kaikkien seutujen keskiarvon. Suurista kaupunkiseuduista paras yritysdynamiikka oli Oulun seudulla (18,6 %), Helsingin seudulla (17,9 %) ja Kuopion seudulla (17,3 %). Yritysdynamiikka oli

Ylä-Savon seutua korkeampi kaikilla suurilla kaupunkiseuduilla. Suurista kaupunkiseuduista yritysdynamiikaltaan heikoimpina erottuivat Lappeenranta, Pori, Vaasa sekä kaikkein alimpana ehkä hieman yllättäen Seinäjoen seutu. Jälkimmäinen oli yritysdynamiikaltaan ainoa koko maan mediaanin alle jäävä suuri kaupunkiseutu.

3.6 Muuttovetovoima

Muuttovetovoima kuvaa alueen houkuttelevuutta **muuttajien näkökulmasta.** Alue voi olla vetovoimainen muuttajien näkökulmasta useasta eri syystä, kuten työpaikkakehityksen, potentiaalisen työpaikkakehityksen, koulutustarjonnan laajuuden, sijainnin, mieli- tai mainekuvan ansiosta jne. **Muuttovetovoima laskettiin kokonaisnettomuuton perusteella eli lukuihin laskettiin niin kuntien välinen muuttoliike (maassamuutto) kuin maahanmuutto (siirtolaisuus).** Muuttovetovoima saatiin laskemalla tulo- ja lähtömuuton erotus ja suhteuttamalla se seudun keskilukukin. Muuttovetovoima ilmaistaan promilleina tuhatta asukasta kohden.

Muuttovetovoima on hyvä mittari kuvaamaan alueen olemassa olevaa ja varsinkin tulevaa

potentiaalia uusien asukkaiden, yritysten ja investointien näkökulmasta. Esimerkiksi väestön ikärakenteen muutos aiheuttaa jatkossa merkittävän menopaineen alueiden ikäsidonnaisiin menoihin ja heikentää niin väestöllistä kuin taloudellista huoltosuhdetta. Muuttoliikkeen ja muuttajien suhteellinen merkitys aluedynamiikassa kasvaa.

Muuttajissa ovat ylliedustettuja nuoret, koulutetut ja työuran alkuvaiheessa olevat. **Ne seudut ja kunnat, jonne nuori ja osaava työvoima jatkossa sijoittuvat, saavat lähtökohtaisesti merkittävän kilpailuedun alueiden välisessä kilpailussa.** Muuttoliikkeen painottuminen huoltosuhteeltaan optimaalisiin ikäryhmiin lisää maan eri osien välisiä eroja ja kaupunkiseutujen sisäisiä eroja.

Taulukko 7. Muuttovetovoima vertailuseutukunnissa ja koko maassa vuonna 2011

SEUTUKUNTA	KOKONAISNETTOMUUTTO KESKIVÄKILUVUSTA (%)
Kokkolan seutukunta	0,1
Ylä-Savon seutukunta	-0,08
Kajaanin seutukunta	-0,37
Varkauden seutukunta	-0,47
Raahen seutukunta	-0,66
KOKO MAA	

Lähde: Tilastokeskus, väestötilastot

Ylä-Savon seudun muuttovetovoima jäi hieman koko maan mediaanin alle, mutta oli vertailuseuduista toiseksi vetovoimaisin. Vaasan seutukunnan indeksiarvo oli suurista kaupunkiseuduista korkein ennen muuta korkean maahanmuuton ansiosta. Vaasan seudun arvoon sisältyy kuitenkin tilastoharha siltä osin, että alueella oleva vastaanottokeskus vääristää lukuja

erityisesti niihin alueisiin joissa ei ole pakolaisten tai turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskusta. Muuttovetovoimaltaan seuraavaksi sijoittuivat Helsingin ja Tampereen seudut. Kaikkien analyysiin osallistuneiden suurten kaupunkiseutujen indeksiarvot olivat koko maan mediaanin ja tämä analyysin vertailuseutujen yläpuolella.

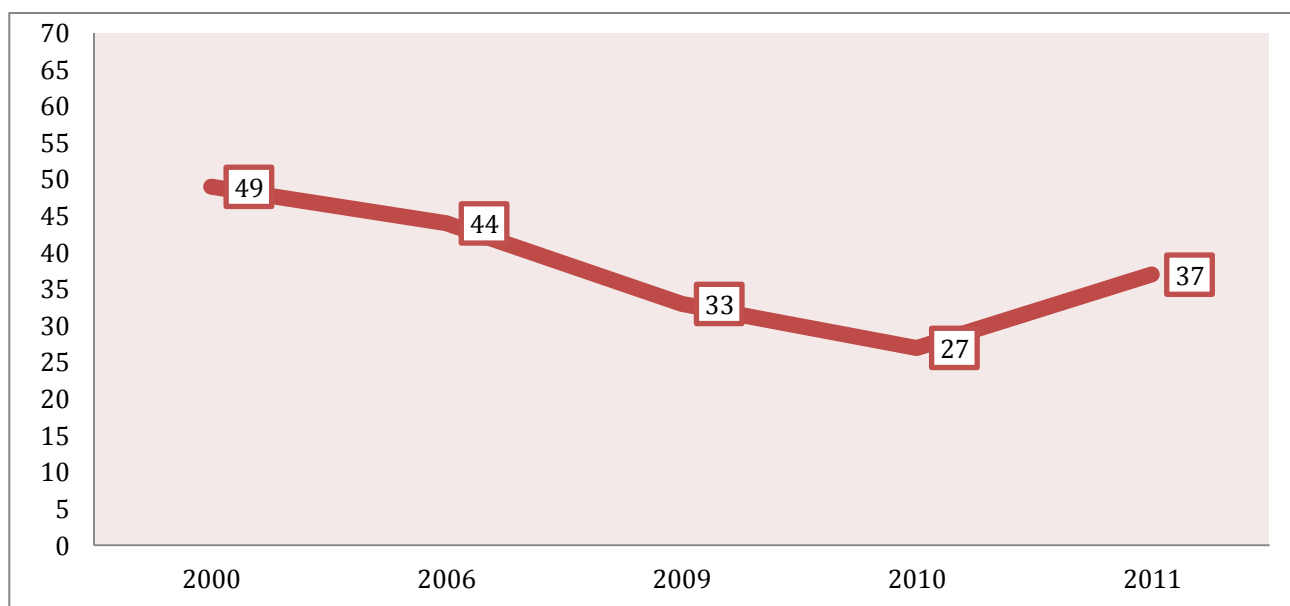
3.7 Kokonaiskilpailukyky

Aiemmin esiteltyjen kuuden muuttujan perusteella laskettiin kokonaiskilpailukykyindeksi, joka oli kuuden muuttujan painottamaton keskiarvo.

Ylä-Savon positio on kohentunut tasaisesti 2000-luvun kuluessa: vuonna 2000 Ylä-Savon seutu oli selvästi kaikkien seutujen keskiarvon alapuolella sijalla 49 ja vuonna 2006 sijalla 44. Vuosien 2009-2011 välisenä aikana Ylä-Savon seutukunta on sijoittunut kaikkien 70 seutukunnan joukossa joko hieman keskiarvon ala- tai yläpuolella.

Lukujen tulkinnessa on otettava huomioon, etteivät kaikkien vuosien luvut ole keskenään täysin vertailukelpoisia mittareihin liittyvien muutosten vuoksi. Esimerkiksi vuosina 2009-2010 on käytetty muuttovetovoiman sijaan innovatiivisuusmittaria.

Seuraavassa kuviossa on esitetty Ylä-Savon seutukunnan sijoitus seutukuntien kilpailukykyymittaristossa vuosien 2000-2011 välillä.



Lähde: Tilastokeskus; Seutukuntien kilpailukykytietojen www.satamittari.fi

Kuvio 2. Ylä-Savon seutukunnan sijoitus seutukuntien kilpailukykytietojen vuosina 2000-2011

Seuraavaan taulukkoon on kerätty Ylä-Savon seutukunnan vertailuseutukuntien sijoitustiedot vuosien 2009-2011 välillä ja verrattu seutujen position muuttumista suhteessa sekä aikaisempaan kehitykseen että muihin seutuihin. Vuoden 2011 tulosten perusteella sijoittuu parhaiten Kokkolan seutu, joka nousi kaikkien seutujen parhaaseen viidennekseen vuonna 2011. Kokkolan seudun positio on noussut tasaisesti vuosien 2009-2011 välisenä aikana. Sen

sijaan Raahen ja Varkauden positio on laskenut tasaisesti vuosien 2009-2011 välillä. Raahen seutu oli peräti yhdeksännellä sijalla vielä vuonna 2009, mutta on sen jälkeen tippunut hieman keskitason yläpuolella olevaksi seuduksi. Varkauden kehitystrendi on samansuuntainen kuin Raahen seudun. Kajaanin seutu on ollut koko kolmen vuoden ajanjakson ajan kaikkien seutujen keskiarvon alapuolella.

Taulukko 9. Ylä-Savon ja vertailuseutujen sijoitus seutukuntien kilpailukykytietojen vuosina 2009-2011

SEUTUKUNTA	SIJOITUS 2009	SIJOITUS 2010	SIJOITUS 2011
Kokkolan seutukunta	23	24	13
Varkauden seutukunta	14	16	25
Raahen seutukunta	9	13	27
Ylä-Savon seutukunta	33	27	37
Kajaanin seutukunta	41	40	40

Lähde: Tilastokeskus; Seutukuntien kilpailukykytietojen www.satamittari.fi

3.8 Kuntataloudellinen kilpailukyky

Yleisen kilpailukykyyn rinnalla analysoitiin kokonais kuvan saamiseksi Iisalmen kaupungin kuntataloudellista kilpailukykyä suhteessa vertailukaupunkeihin.

Analyyysi perustui kuntien tilinpäätöksistä poimittuihin yleisiin kuntataloudellisiin tunnuslukuihin. Vertailukaupunkien taloudellista

liikkumavaraa verrattiin kahdeksan yleisellä tasolla olevan erilaisen tunnusluvun avulla, joiden tarkoitus on antaa yleiskuva Iisalmen positiosta suhteessa muihin vertailukaupunkeihin.

Kaikki käytetyt luvut perustuvat vuoden 2011-2012 tilinpäätöstietoihin. Luvut ilmaistaan pääsääntöisesti asukasta kohden laskettuna vertailun mahdollistamiseksi. Iisalmen positio suhteessa vertailukaupunkeihin ilmaistaan eri väreillä: vihreä väri tarkoittaa sitä, että vertailukaupungin arvo on parempi kuin Iisalmen ja punainen väri puolestaan arvon olevan heikompi.

Iisalmen tuloveroprosentti oli alhaisempi kuin vertailukaupungeissa, mutta korkeampi kuin Manner-Suomen kuntien keskiarvo.

Iisalmen verotulot asukasta kohden olivat alhaisemmat kuin vertailukaupungeissa ja valtionosuudet luonnollisesti korkeammat.

Iisalmen vuosikate asukasta kohden jäi alhaisemmalla tasolle kuin keskimäärin Manner-Suomessa, mutta oli korkeampi kuin Raahessa (negatiivinen) ja Varkaudessa.

Lainakanta asukasta kohden ilman konsernilainoja oli selvästi alhaisin Iisalmissa ja alitti myös kaikkien kuntien keskiarvon. Iisalmen velat olivat peräti kolme kertaa alhaisemmat kuin Raahessa ja Kokkolassa.

Iisalmen omavaraisuusaste oli lähellä koko maan keskiarvoa ja parempi kuin muissa vertailukaupungeissa Varkautta lukuun ottamatta.

Suhteellinen velkaantuneisuus jäi alle Manner-Suomen kuntien keskiarvon ja oli selvästi alhaisempi kuin vertailukaupungeissa.

Iisalmen taseeseen on kertynyt alijäämää Kajaanin ja Raahen tavoin, mutta varsin maltillisesti verrattuna esimerkiksi Kajaaniin. Varkauden taseen ylijäämä oli korkein vertailukaupungeista, mutta jäi alhaisemmaksi kuin Manner-Suomen kuntien keskiarvo.

Taulukko 10. Iisalmen yleinen taloudellinen kilpailukyky suhteessa verrokkikaupunkeihin vuosina 2011-2012 (keskiarvo)*

KUNTA	Tulovero- prosentti %	Verotulot €/as.	Valtion- osuudet €/as.	Vuosikate €/as.	Lainakanta €/as.	Omavarai- suusaste %	Suhteellinen velkaantu- neisuus %	Kertynyt yli- tai ali- jäämä €/as.
IISALMI	19,63	3082	1931	211	1663	60,9	34,7	-36
VARKAUS	20,00	3220	1830	147	1922	61,4	43,5	726
KAJAANI	20,00	3216	1922	219	2024	58,7	40,9	-407
KOKKOLA	19,75	3334	1517	254	4580	36,2	77,3	164
RAAHE	20,00	3528	1207	-68	5179	32,4	102,3	-109
MANNER- SUOMI	19,22	3547	1454	315	2150	63,2	46,8	1217

Lähde: Kuntaliitto, Tilastokeskus, kuntien tilinpäätökset vuosina 2011-2012 (*ilman valtionosuuksia ja verotulon tasausta** Ilman konsernilainoja.

4. IISALMEN MÄÄRÄLLINEN MUUTTOLIIKEANALYYSI

Iisalmen kaupungin määrällisessä muuttoliikeanalyyssissä läpikäytiin demografinen kehitys kaikkien väestönkehityksen osatekijöiden osalta vuosina 2000–2012.

Väestönkehityksen osatekijöitä analysoitiin absoluuttisina ja suhteellisina lukuina. Määrällisen analyysin yhteydessä tarkasteltiin iisalmelaisten tulo- ja lähtömuuttajien muuttojen suuntautumisen lähtö- ja tuloalueita.

4.1 Iisalmen määrällinen muuttoliike väestönkehityksen osatekijöiden mukaan vuosina 2000–2012

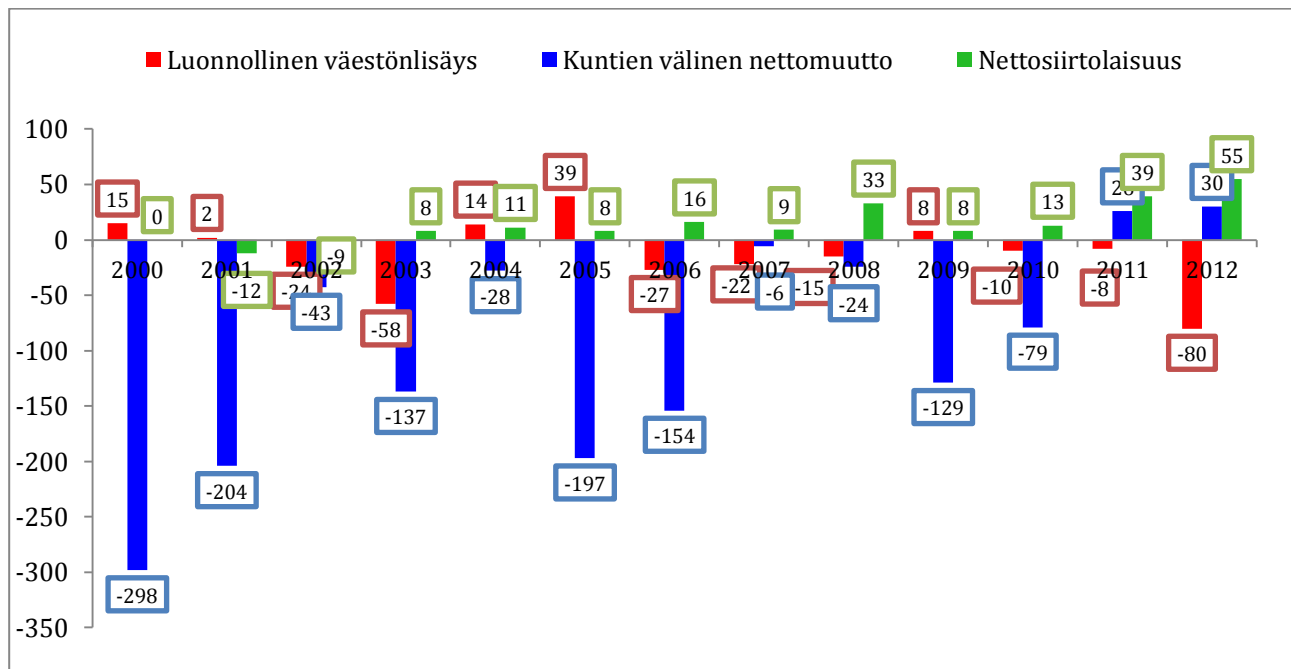
Kuviossa 3 tarkastellaan Iisalmen väestönkehitystä osatekijöittäin vuosina 2000–2012. Keskipitkän aikavälin analyysi tuo hyvin esiin keskeisen väestönkehityksen trendin niin Iisalmessa kuin muissa saman kokoluokan kaupungeissa.

Iisalmen väkiluku vähentyi 1230:lla henkilöllä vuosien 2000–2012 välisenä aikana. Suurin osa Iisalmen väestön vähenemisestä aiheutui maan sisäisestä muuttoliikkeestä. Iisalmen muuttotappiot nousivat 1243 asukkaaseen koko ajanjakson osalta, mutta merkille pantavaa on käänne 2010-luvun vaihteessa. **Iisalmi sai vähäistä muuttovoittoa maassamuutosta vuosina 2011–2012.** Muuttovoitto oli määrällisesti tarkasteltuna vaatimaton, mutta olennaista on

muutos aikaisempaan kehitykseen verrattuna. Iisalmi sai edellisen kerran muuttovoittoa maan sisäisestä muuttoliikkeestä vuonna 1994 ja vuosina 1989–1990.

Luonnollinen väestönlisäys oli Iisalmessa negatiivinen niin kuin pääosassa kuntia ja vähensi kaupungin väkilukua 166:lla henkilöllä. Vaikka luonnollinen väestönlisäys oli negatiivinen, oli väestönvähennys maltillinen.

Nettosiirtolaisuudesta Iisalmi sai muuttovoittoa 179 henkilön verran.



Lähde: Tilastokeskus, väestötilastot

Kuvio 3. Iisalmen väestönkehitys osatekijöittäin vuosina 2000–2012

Iisalmen väestö väheni kaikkina tarkasteluvuosina lukuun ottamatta vuosia 2011 ja 2012, jolloin kaupungin asukasluku kasvoi maan sisäisen muuttoliikkeen ja siirtolaisuuden ansiosta. Iisalmen väestönlisäyksen merkittävyyttä korostaa se, että edellisen kerran Iisalmen väkiluku kasvoi vuonna 1994. Iisalmen luonnollinen väestönlisäys on vaihdellut vuoden 2005 (+39) ja vuoden 2012 (-80) välillä. Vuoden 2012 luvut olivat luonnollisen väestönlisäyksen osalta koko ajanjakson negatiivisimmat.

Iisalmen muuttotappiot maan sisäisestä muuttoliikkeestä olivat suurimmillaan 2000-luvun alussa. Vuonna 2000 Iisalmi sai muuttotappiota peräti -298 henkilöä ja vielä -204 henkilöä vuonna 2001. **Mitä pidemmälle 2000-luvulla on tultu, sitä tasapainoisemmaksi muuttotase on muuttunut.** Iisalmi kärsi muuttotappiota -710 henkilöä vuosina 2000-2004, -510 henkilöä vuosina 2005-2009 ja enää vain -23 henkilöä vuosina 2010-2012. **Käännös on tärkeä jopa kansallisessa kontekstissa, sillä vain yksittäiset kaupungit ovat kyetneet enää 2000-luvulla kääntämään muuttotappiot voitolliseksi.**

Iisalmen nettosiirtolaisuus on ollut positiivista koko tarkasteluajanjakson ajan lukuun ottamatta vuosia 2001 ja 2002. Kehitys on ollut nousevaa ja tasapainoista lukujenkin perusteella. Vaihteluväli eri vuosien välillä on vähäinen: siirtolaisuudesta tuli suurimmillaan muuttotappiota vain -12 hlöä vuonna 2001 ja muuttovoittoa +55 henkilöä vuonna 2012. **Iisalmeen suuntautunut siirtolaisuus on kasvanut asteittain tarkasteluajanjakson mittaan:** aikavälillä 2000-2004 Iisalmen nettosiirtolaisuus oli -2 henkilöä, vuosina 2005-2009 +74 henkilöä ja vuosina 2010-2012 +107 henkilöä.

Pohjois-Savoon muutti aikavälillä 2000-2012 yhteensä 7027 maahanmuuttajaa 122:sta eri maasta. 73 % maahanmuuttajista tuli Euroopasta ja tästä joukosta 62 % muista EU-maista (EU 27). 15 % maahanmuuttajista tuli Aasiasta, 5 % Pohjois- ja Etelä-Amerikasta sekä Afrikasta ja 1 % Oseaniasta. Pohjois-Savoon suuntautuneen maahanmuuton yleisimmät lähtömaat olivat Venäjä (1281), Ruotsi (821), Viro (668), Thaimaa (350), Norja (321), Iso-Britannia (301), Saksa (268), Espanja (267), Kiina (245) ja Yhdysvallat (225).¹

Iisalmen väestönkehityksen dynaamisin osatekijä oli yhä useamman muun kunnan tavoin siirtolaisuus. Iisalmen

kokonaismuutto on ollut 2010-luvun alkupuolella rohkaiseva tulevaa kehitystä arvioiden, sillä siirtolaisuuden kasvun lisäksi kuntien välinen nettomuutto on muuttunut positiiviseksi.

Taulukossa 10 verrataan Iisalmen väestönkehityksen määrällistä kehitystä neljään vertailukaupunkiin. Kaikki vertailukaupungit Kokkolaa lukuun ottamatta ovat Iisalmen lailla kärsineet muuttotappiosta maan sisäisessä muuttoliikkeessä aikavälillä 2000-2012. Kokonaismuutto on negatiivinen Kokkolaa lukuun ottamatta eli maassamuuton muuttotappiot ovat suuremmat kuin siirtolaisuudesta saadut muuttovoitot. Luonnollinen väestönlisäys on Varkaudessa ollut Iisalmen tapaan negatiivista ja Kajaanissa, Kokkolassa ja Raahessa puolestaan positiivista.

¹ Lukujen tulkinnessa on otettava huomioon, että keskimäärin yksi neljästä maahanmuuttajasta on suomen- tai ruotsinkielinen paluumuuttaja. Paluumuuttoluvut vääristävät varsinkin Ruotsin ja Norjan osuutta tilastoissa.

Taulukko 11. Iisalmen ja vertailukaupunkien määrällinen väestönkehitys vuosina 2000–2012

Kunta	Luonnollinen väestönlisäys 2000-2012	Kuntien välinen muuttoliike nettomuutto 2000-2012	Nettosiirtolaisuus 2000-2012	Väestönmuutos yhteensä 2000-2012
IISALMI	-166	-1243	179	-1230
KAJAANI	1209	-4167	1670	-1288
KOKKOLA	2533	-919	1000	2614
RAAHE	1645	-3172	294	-1233
VARKAUS	-863	-2315	418	-2760

Lähde: Tilastokeskus, väestötilastot

Taulukossa 11 verrataan edelleen Iisalmen väestönlisäystä neljään vertailukaupunkiin suhteessa väkilukuun eli keski­väkiluvun tuhatta asukasta kohden vuosina 2000–2012. **Asukaslukuun suhteutettuna Varkauden väestön määrä on laskenut yli kaksinkertaisesti Iisalmeen verrattuna.** Kokkolan väkiluku on puolestaan kasvanut samassa suhteessa kuin Iisalmen väestö on vähentynyt. Kajaanin väestön suhteellinen väheneminen on ollut maltillisempaa kuin Iisal­messa korkean luonnollisen väestönlisäyksen ansiosta. Raahen väestö on suhteellisesti kasvanut hivenen.

Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalla syntyvyys on keskimääräistä korkeammalla tasolla koko maahan verrattuna. Tämä tulee esiin sekä Kokkolan että Raahen luvuissa. Korkealla luonnollisella väestönlisäyksellä on ollut keskeinen vaikutus Kokkolan väestönkehitykseen. Raahessa luonnollinen väestönlisäys on ollut asukaslukuun suhteutettuna vielä korkeammalla tasolla, mutta kuntien välisen nettomuuton negatiivisuus on vähentänyt Raahen väestöä enemmän kuin syntyvyys on

sitä kasvattanut. Varkauden luonnollinen väestönlisäys väkilukuun suhteutettuna on ollut negatiivisempaa kuin Iisal­messa.

Maan sisäisessä muuttoliikkeessä Kajaanin ja Varkauden suhteelliset muuttotappiot nousevat korkeimmiksi. Muuttotappioluvut ovat erittäin suuret sekä määrällisesti että suhteellisesti jopa kansallisessa kontekstissa. Raahen suhteelliset muuttotappiot ovat vielä jopa Kajaania ja Varkautta suuremmat. Iisalmen tilanne on muuttotappiosta huolimatta selvästi parempi kuin Kajaanissa, Varkaudessa tai Raahessa. Kokkola on pärjännyt vertailukaupungeista parhaiten maassamuuton suhteen.

Kajaaniin on tullut suhteessa eniten maahanmuuttajia, mutta Kajaanin osalta kyse on osittain tilastoharhasta, jota selittää vastaanottokeskuksen fyysinen sijoittuminen kaupunkiin ja sen asukkaiden kirjautuminen Kajaanin asukkaiksi. Iisalmeen on tullut maahanmuuttajia asukaslukuun suhteutettuna vähemmän kuin vertailukaupunkeihin. Raahen osuus on lähellä Iisalmen osuutta.

Taulukko 12. Iisalmen ja vertailukaupunkien suhteellinen (promillea tuhatta asukasta kohden) väestönkehitys vuosina 2000–2012.

Kunta	Luonnollinen väestönlisäys 2000-2012 (promillea 1000 asukasta kohden per vuosi)	Kuntien välinen muuttoliike nettomuutto 2000-2012 (promillea 1000 asukasta kohden per vuosi)	Nettosiirtolaisuus 2000-2012 (promillea tuhatta asukasta kohden per vuosi)	Väestönmuutos yhteensä 2000-2012 (promillea tuhatta asukasta kohden per vuosi)
IISALMI	-0,6	-4,3	0,6	-4,3
KAJAANI	2,4	-8,4	3,3	-2,7
KOKKOLA	4,3	-1,6	1,7	4,4
RAAHE	4,9	-9,4	0,9	-3,6
VARKAUS	-2,8	-7,5	1,4	-8,9

Lähde: Tilastokeskus, väestötilastot

4.2 Iisalmen tulo- ja lähtömuuttojen suuntautuminen

Iisalmi kuuluu Ylä-Savon seutukuntaan, jonka muita kuntia ovat Keitele, Kiuruvesi, Lapinlahti, Pielavesi, Sonkajärvi ja Vieremä.

Kuten aikaisemmin todettiin, keskimäärin neljä viidestä muutosta tehdään joko oman kunnan tai saman seutukunnan kuntien välillä. Kuntien rajat ylittävistä tulo-

ja lähtömuutoista suurin osa tapahtuu naapurikuntien välillä. Suurin osa lähimuutoista on asumis- ja ympäristöperustaisia.

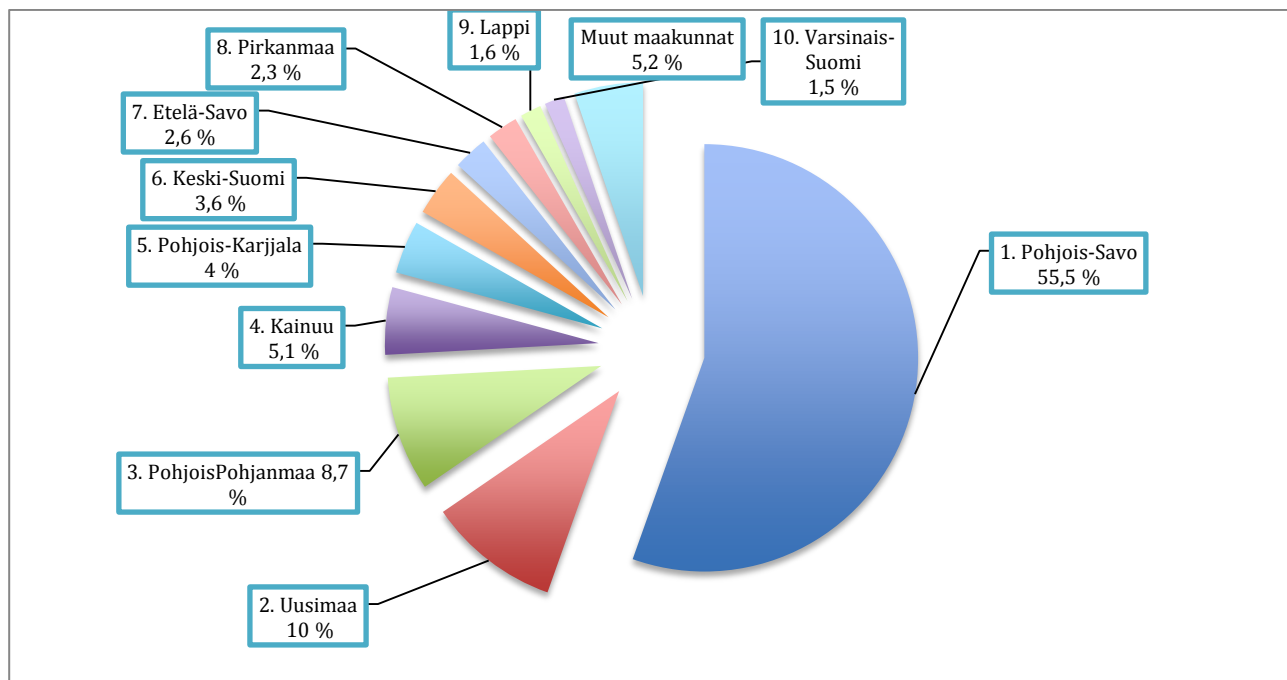
Seuraavissa alaluvuissa on analysoitu Iisalmen tulo- ja lähtömuuttoa muuttosuunnittain maakunta-, seutukunta- ja kuntatasolla vuosina 2000–2010.

4.2.1 Iisalmeen suuntautuneet tulomuutot maakunnittain, seutukunnittain ja kunnittain vuosina 2000–2010

Iisalmeen suuntautui yhteensä 10 539 tulomuuttoa vuosina 2000-2010 eli keskimäärin 958 tulomuuttoa vuodessa ja 80 tulomuuttoa kuukaudessa. **Keskeisin tulomuuttojen lähtöalue oli oma maakunta eli Pohjois-Savo: yli puolet (55,5 %) tulomuutoista tuli muista Pohjois-Savon kunnista.** Pohjois-Savo oli Iisalmeen muuttajien lähtömaakuntana ylivoimaisesti yleisin, sillä **toiseksi suurimmalta lähtöalueelta Uudeltamaalta tuli noin joka kymmenes tulomuutto.** Vajaa kymmenesosa (8,7 %) tulomuutoista tuli Pohjois-Pohjanmaalta ja seuraavaksi yleisimmiksi Iisalmen tulomuuton lähtöalueiksi nousivat muut

naapurimaakunnat Kainuu (5,1 %), Pohjois-Karjala (4,0 %), Keski-Suomi (3,6 %) ja Etelä-Savo (2,6 %). Muiden maakuntien osuus jäi noin

Iisalmeen muutettiin seutukunnittain tarkasteltuna eniten Ylä-Savon seutukunnan muista kunnista: yli kolmannes (36,8 %) tulomuuttajista tuli Ylä-Savon sisältä. Toiseksi eniten Iisalmeen tultiin Kuopion seutukunnasta, josta tuli 15,6 % tulomuuttajista. Kolmanneksi tärkein tulomuuton lähtöalue oli Helsingin seutukunta: noin joka kymmenes (9,6 %) tulija muutti pääkaupunkiseudulta. kymmenekseen (10,5 %).



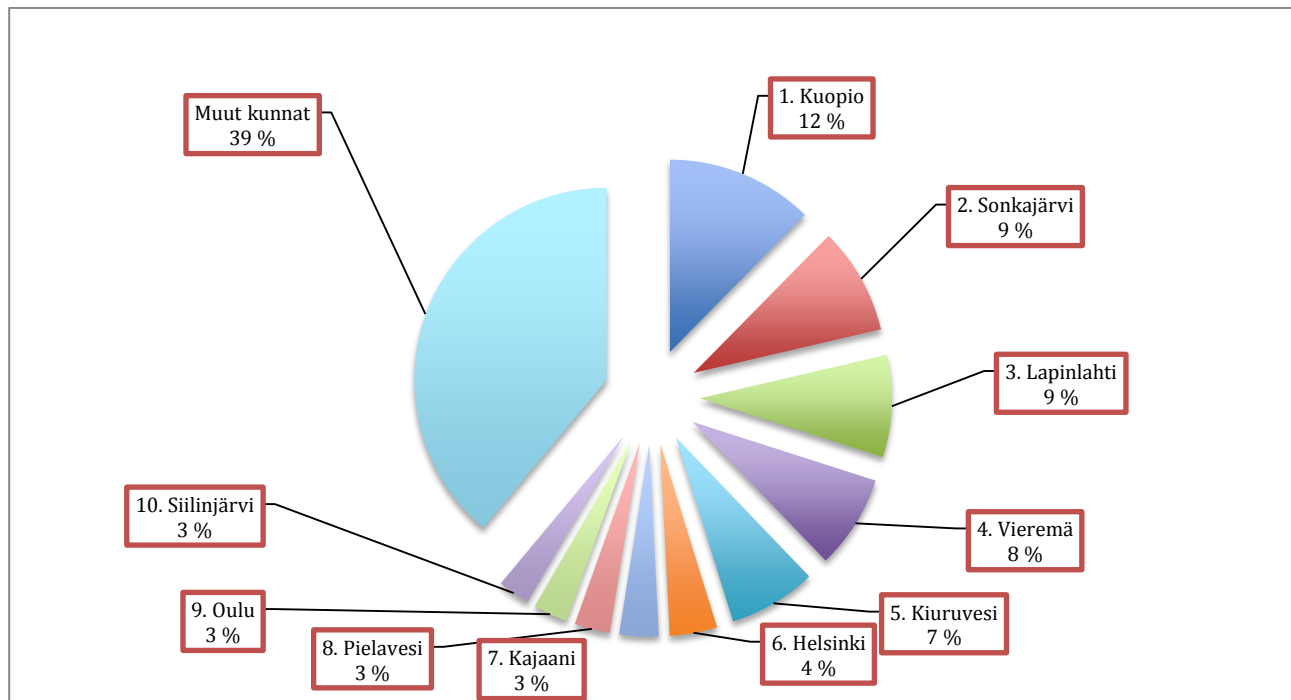
Lähde: Tilastokeskus, väestötilastot

Kuvio 4. Iisalmen tulomuuttajien lähtöalueet maakunnittain vuosina 2000-2010

Naapurimaakuntien keskustaupunkien Kajaanin (4,1 %), Oulun (3,5 %), Jyväskylän (2,5 %) ja Joensuun (2,4 %) seutukunnat nousivat seuraaville sijoille suurimpina Iisalmeen suuntauneen muuton lähtöalueina. Kahdeksanneksi yleisin tulomuuttajien lähtöalue oli pohjoispohjalainen Nivala-Haapajärven seutukunta (2,2 %), yhdeksäntenä oli Tampereen seutukunta ja kymmenennelle sijalle nousi pohjoiskarjalainen Pielisen Karjalan seutukunta. Joka viides (20,2 %) tulomuutto tuli muista seutukunnista.

Iisalmeen suuntautuneen muuton merkittävin lähtökunta oli Pohjois-Savon maakunnan keskustaupunki Kuopio,

josta tuli useampi kuin joka kymmenes (12,4 %) tulomuutto. Kuopion jälkeen kärkeen nousivat Ylä-Savon seutukunnan kunnat Sonkajärvi (9,0 %), Lapinlahti (8,6 %), Vieremä (7,9 %) ja Kiuruvesi (7,4 %), Pielaveden yltäessä kahdeksannelle (3,0 %) ja Keitelele 18. (0,9 %) sijalle. Neljä prosenttia Iisalmen tulomuuttajista tuli Helsingistä ja noin kolme prosenttia Kajaanista (3,3 %), Oulusta (2,9 %) ja Siilinjärveltä (2,7 %). Vajaat kaksi viidesosaa (37,9 %) Iisalmeen suuntautuneista muutoista tuli muista kunnista.



Lähde: Tilastokeskus, väestötilastot

Kuvio 5. Iisalmen tulomuuttajien 10 suurinta lähtökuntaa vuosina 2000-2010

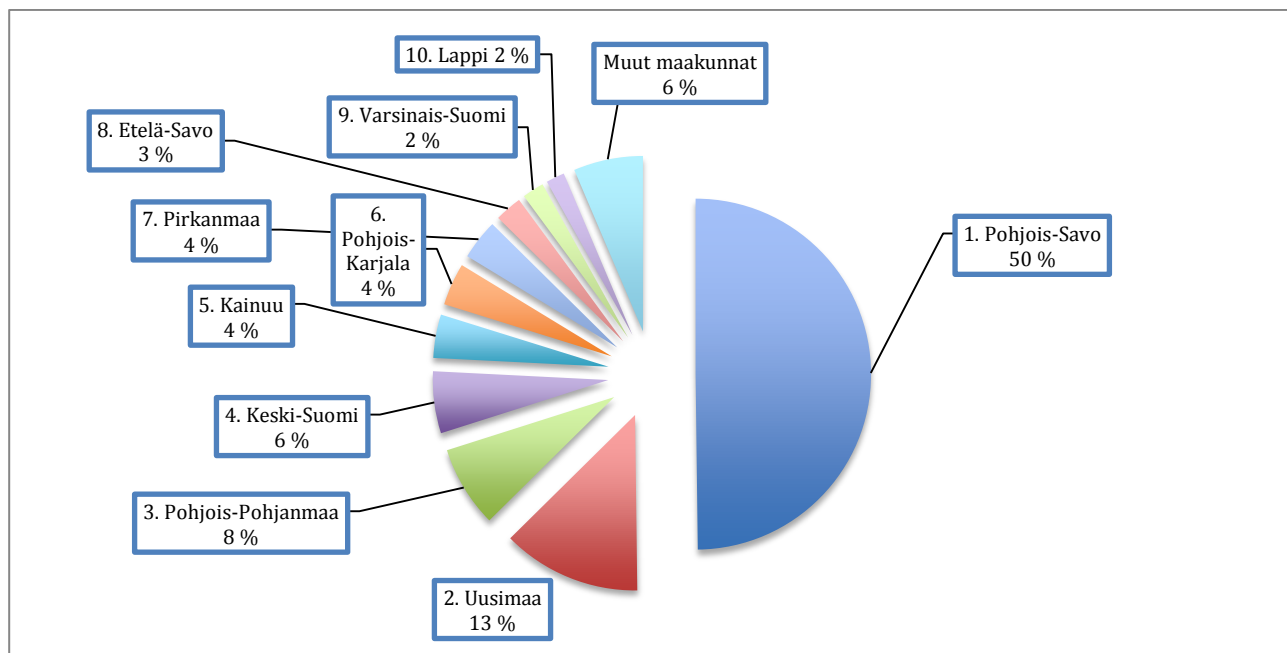
4.2.2 Iisalmelta pois suuntautuneet lähtömuutot maakunnittain, seutukunnittain ja kunnittain vuosina 2000–2010

Iisalmesta tehtiin vuosina 2000-2010 yhteensä 11 838 lähtömuuttoa eli keskimäärin 1076 muuttoja vuodessa ja 90 muuttoja kuukaudessa. **Puolet lähtömuutoista (49,8 %) suuntautui muualle Pohjois-Savon maakuntaan. Toiseksi yleisin lähtömuuttojen kohdealue oli Uusimaa, jonne suuntautui useampi kuin joka kymmenes (12,8 %) lähtömuutto.** Seuraavaksi yleisimmät Iisalmelta lähteneiden muuttajien kohdealueet olivat naapurimaakunnat Pohjois-Pohjanmaa (7,5 %), Keski-Suomi (5,7 %), Kainuu (4,0 %) ja Pohjois-Karjala (3,9 %) ja Pirkanmaan (3,7 %) jälkeen Etelä-Savo (2,5 %). Muiden maakuntien osuus jäi noin kymmenekseen (10,1 %).

Seutukunnittain tarkasteltuna joka neljäs (25,6 %) Iisalmen lähtömuutoista suuntautui muualle Ylä-

Savon seutukuntaan ja runsas viidennes (22,0 %) maakunnan keskustaajungin Kuopion seutukuntaan. Yli kymmenesosan (12,3 %) lähtömuutoista kohdealue oli Helsingin seutukunta.

Seuraavaksi eniten muutettiin naapurimaakuntien keskustaajungien Jyväskylän (4,8 %), Oulun (4,8 %) ja Kajaanin (3,6 %) seutukuntiin. Lähtömuuton kohteiden kärkikymmenikköön kuuluivat lisäksi suurten yliopistokaupunkien Tampereen (3,3 %) ja Turun (1,5 %) seutukunnat sekä naapurimaakunta Pohjois-Karjalan keskustaajungin Joensuun seutukunta (3,0 %) ja Lahden seutukunta (1,4 %). Muiden seutukuntien osuus lähtömuuttojen kohdealueina jäi vajaaseen viidennekseen (17,7 %).

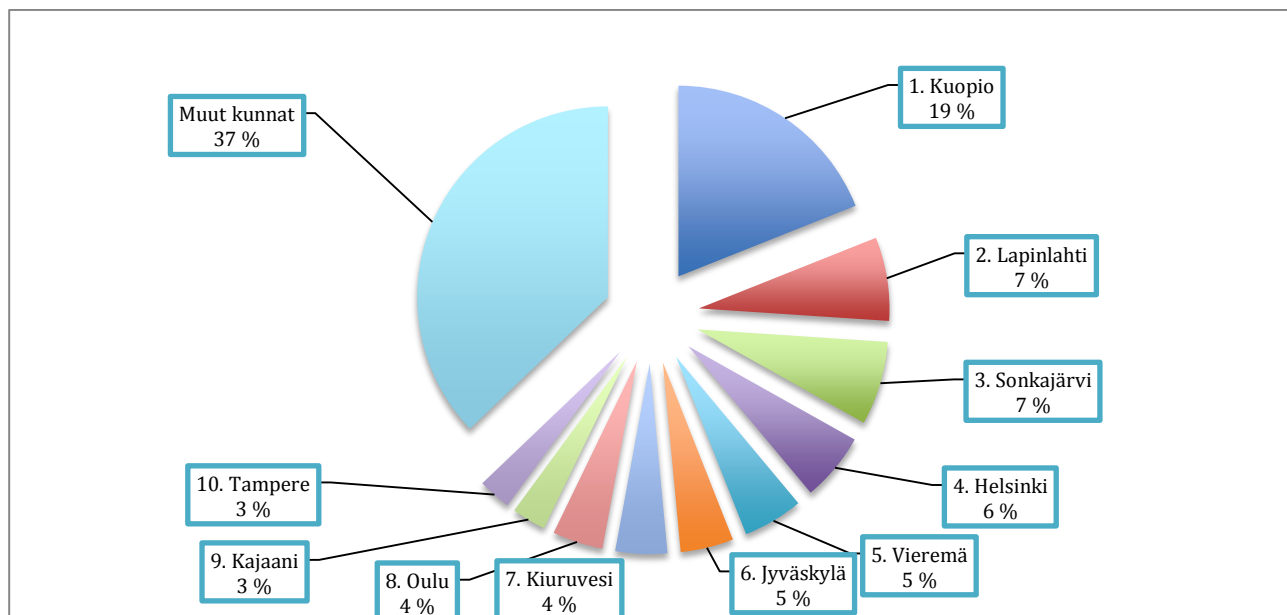


Lähde: Tilastokeskus, väestötilastot

Kuvio 6. Iisalmen lähtömuuttojen kohdealueet vuosina 2000-2010

Noin joka viides (19,0 %) Iisalmen lähtömuuttajista suuntasi Kuopioon. Seuraavaksi eniten muutettiin naapurikuntiin Lapinlahdelle (7,1 %) ja

Sonkajärvelle (7,1 %). Neljänneksi yleisin lähtömuuton kohdekunta oli Helsinki (5,8 %).



Lähde: Tilastokeskus, väestötilastot

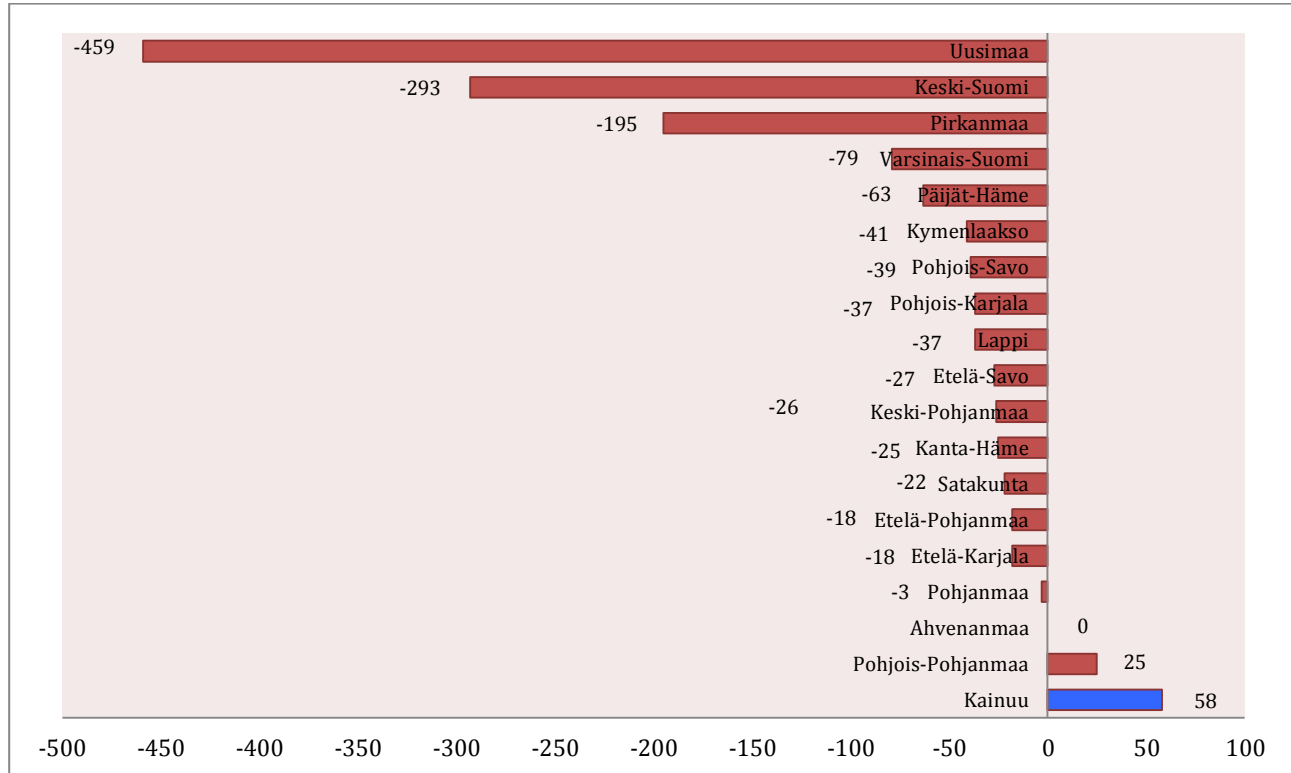
Kuvio 7. Iisalmen lähtömuuttajien 10 suurinta kohdekuntaa vuosina 2000-2010

4.2.3 Iisalmen nettomuutto muuton suunnan mukaan maakunnittain, seutukunnittain ja kunnittain vuosina 2000–2010

Iisalmen muuttotase oli negatiivinen kaikkien maakuntien suhteen lukuun ottamatta Kainuuta (+58) ja Pohjois-Pohjanmaata (+25), joista Iisalmi sai vähäistä muuttovoittoa. Pienenä detaljitietona voi todeta, että Iisalmen ja Ahvenanmaan muuttotase oli tasapainossa: Ahvenanmaalta Iisalmeen ja Iisalimesta Ahvenanmaalle tehtiin kumpaankin suuntaan yksi muutto vuosina 2000–2010.

Iisalmen muuttotase oli lähellä tasapainoa muiden Pohjois-Savon kuntien suhteen (-39 hlöä).

Iisalmen suurimmat muuttotappiot kohdistuivat Uudellemaalle (-459), Keski-Suomeen (-293), Pirkanmaalle (-195), Varsinais-Suomeen (-79) ja Päijät-Hämeeseen (-63).

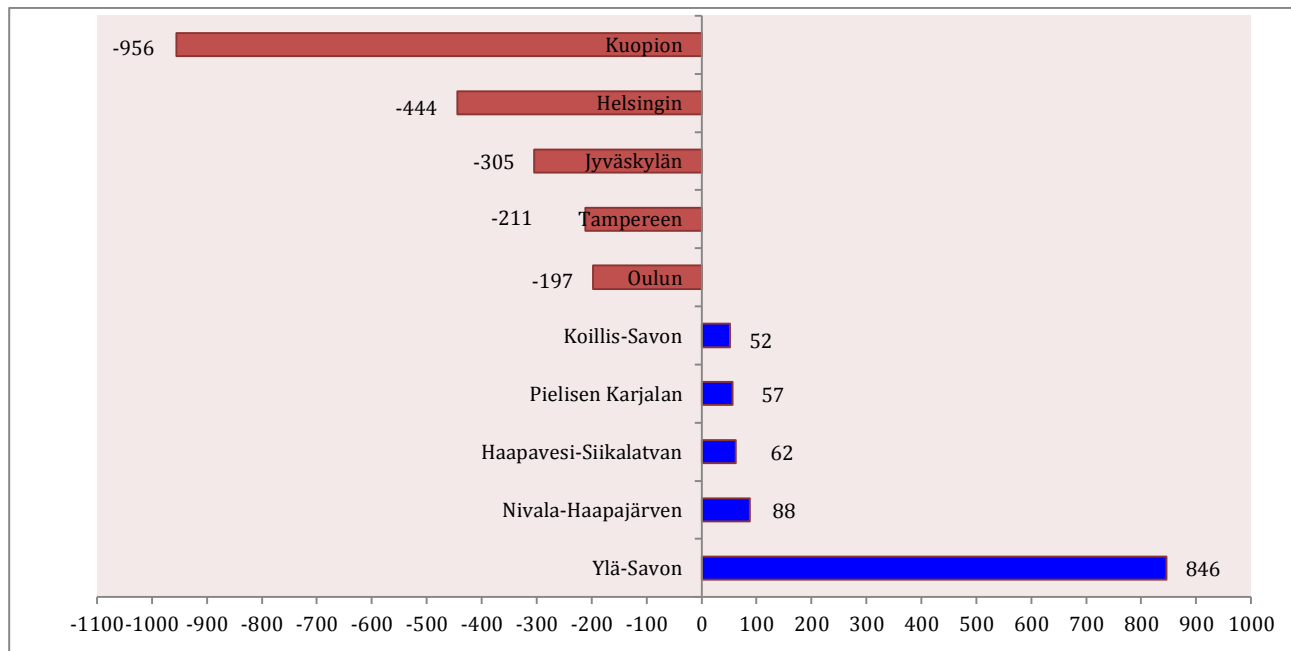


Lähde: Tilastokeskus, väestötilastot

Kuvio 8. Iisalmen nettomuutto maakunnittain vuosina 2000–2010

Kuviossa 9 on tarkasteltu Iisalmen muuttotasetta suhteessa niihin seutukuntiin, joiden kanssa tulo- ja lähtömuuttovirrat olivat kaikkein merkittävimmät vuosina 2000–2010. Iisalmi on saanut merkittävää muuttovoittoa (+846) oman seutukuntansa Ylä-Savon kunnista, joka korostaa vahvasti Iisalmen asemaa oman kaupunkiseudun keskuspaikkana. Merkittävä osa

Iisalmen muuttotappiosta tuli Kuopion seutukunnasta (-956). Kuopion jälkeen suurimmat muuttotappiot kohdistuivat Helsingin (-444), Jyväskylän (-305), Tampereen (-211), Oulun (-197), Joensuun (-94), Turun (-65), Lappeenrannan (-63), Kotka-Haminan (-37) ja Rovaniemen (-32) seutukuntiin.

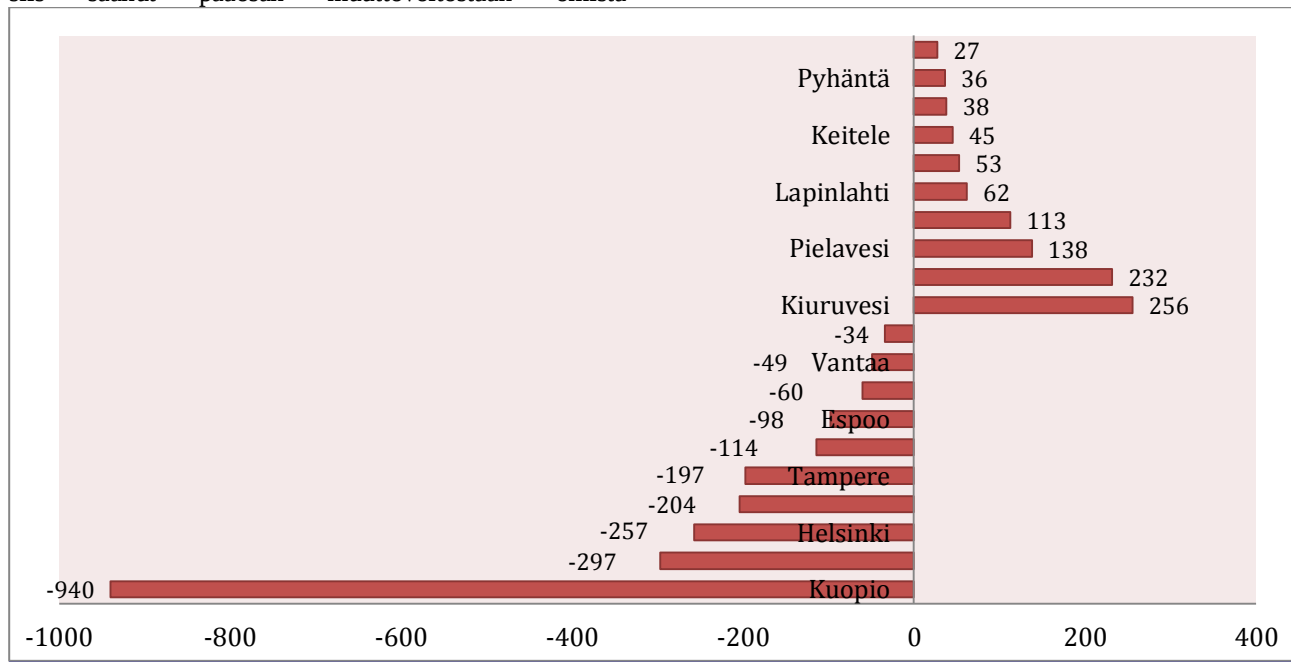


Lähde: Tilastokeskus, väestötilastot

Kuvio 9. Iisalmen nettomuutto seutukunnittain vuosina 2000-2010

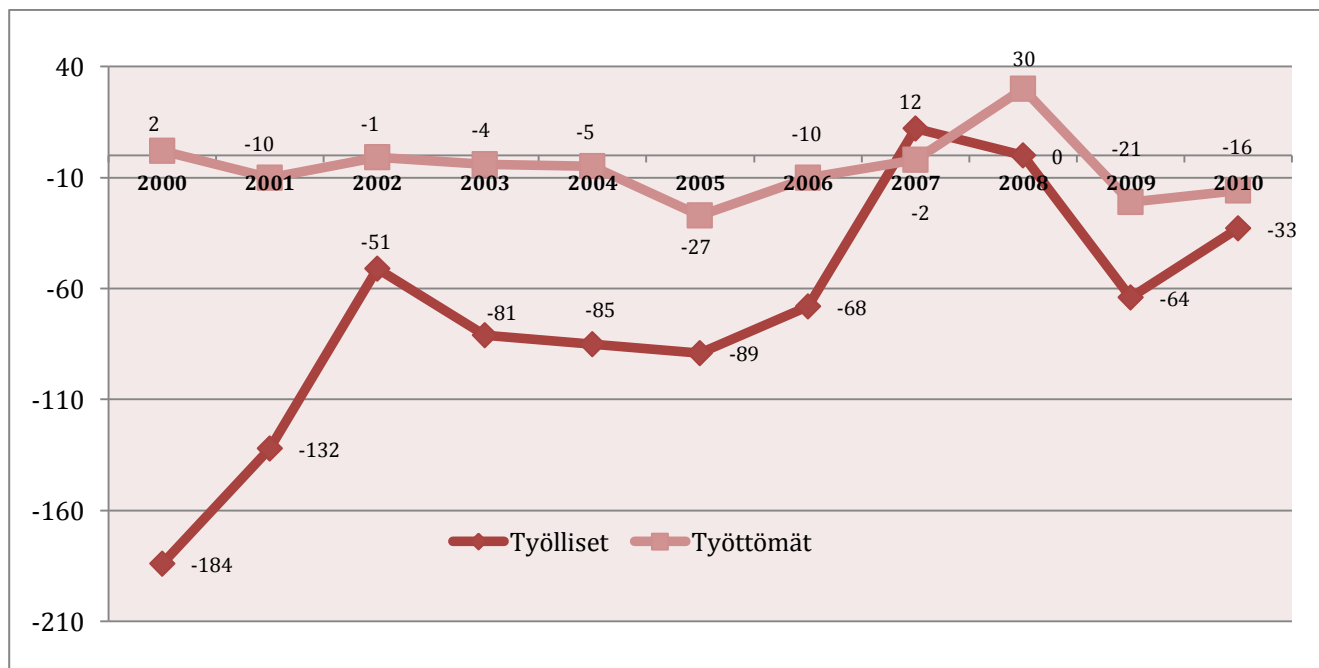
Kunnittain tarkasteltuna Iisalmi sai suurimmat muuttovoitot naapurikunnistaan Kiuruvedeltä (+256), Vieremältä (+232), Pielavedeltä (+138), Sonkajärveltä (+113) ja Lapinlahdelta (+62). Keitele (+45) oli Iisalmen muuttovoittokunnissa seitsemännellä sijalla pohjoispohjalaisen Pyhäjärven (+53) jälkeen. Iisalmi on siis saanut pääosan muuttovoitostaan omista

naapurikunnistaan ja muuttotappiostaan suurista maakuntakeskuksista ja yliopistokaupungeista.



Kuvio 10. Iisalmen nettomuutto kunnittain vuosina 2000-2010

Olennainen kysymys on, onko 71 työllisen henkilön muuttotappio vuosittain vähän vai paljon. Yksi näkökulma on suhteuttaa työllisten vuosittaiset muuttotappiot työllisten keskimääräisiin vuosituloihin (26 600 €). Mekaanisesti laskettuna muuttotappion laskennallinen hintalappu on keskimäärin 1,88 miljoonaa euroa vuodessa. Vuosina 2000–2004 työllisten muuttotappiot olivat vuodessa keskimäärin -107 henkilöä ja -42 henkilöä vuosina 2005-2009. Vuonna 2010 työllisten muuttotappiot olivat enää -33. Työttömistä Iisalmi sai pientä muuttovoittoa vuonna 2000 ja sen jälkeen muuttotappiota vuodelle 2008 saakka, jolloin kaupunki sai taas työttömistä muuttovoittoa. Kahtena viimeisenä tarkasteluvuonna Iisalmi sai jälleen tappiota työttömistä muuttajista.



Lähde: Tilastokeskus, muuttajien taustatiedot

Kuvio 11. Iisalmen työllisten ja työttömien nettomuutto vuosina 2000–2010

Iisalmi sai työttömistä muuttotappiota -64 henkilöä vuosina 2000-2010 ja työvoiman ulkopuolisesta väestöstä -389 henkilöä. Kaupunki sai muuttovoittoa eläkeläisistä (+93), mutta muuttotappiota kaikista muista työvoiman

ulkopuolisista ryhmistä eli lapsista (-20), opiskelijoista (-325), varusmiehistä (-28) ja muista työvoiman ulkopuolisista ryhmistä (-109).

Taulukko 13. Iisalmen nettomuutto muuttajien pääasiallisen toiminnan mukaan vuosina 2000-2010

Työlliset	Työttömät	Lapset (0-14 v.)	Opiskelijat	Varusmiehet	Eläkeläiset	Muut
-775	-64	-20	-325	-28	93	-109

Lähde: Tilastokeskus, muuttaneiden taustatiedot

5.2 Työllisten muuttajien työnantaja- ja toimialasektori

Luvussa 5.1 tarkasteltiin Iisalmen tulo- ja lähtömuuttajien työmarkkina-asemaa eli olivatko muuttajat työllisiä, työttömiä vai työvoiman ulkopuolisia (lapsia, opiskelijoita, eläkeläisiä, muut). Tässä luvussa analysoidaan yksityiskohtaisemmin työllisten muuttajien työnantaja- ja toimialasektoria muuttohetkellä.

Työnantajasektorit voidaan jakaa palkansaajien mukaan yksinkertaisesti julkiseen, yksityiseen ja muuhun sektoriin. Toimialasektorin määrittely perustuu Tilastokeskuksen viralliseen

toimialaluokitukseen, mutta analyysin kannalta on haasteena se, että virallinen toimialaluokitus vaihtui vuonna 2008 kesken muuttoliikeanalyysin aikajännettä. Tämän vuoksi muuttajien toimialarakennetta analysoidaan erikseen vain vuosien 2008–2010 osalta.

Iisalmi sai työllisistä palkansaajista muuttotappiota -77 henkilöä vuosina 2008–2010. Julkisen sektorin palkansaajien osalta muuttotappio oli -31 henkilöä ja yksityissektorin palkansaajien osalta -49 henkilöä. Säätiöiden, yhdistysten, järjestöjen jne. palkansaajista Iisalmi sai muuttotappiota -3 henkilöä.

Taulukko 14. Iisalmen nettomuutto työnantajasektorin mukaan vuosina 2008–2010

Palkansaajat	Julkinen sektori	Yksityissektori	Muut
-77	-31	-49	-3

Lähde: Tilastokeskus, muuttajien taustatiedot

Kuviossa 12 on edelleen syvennetty analyysiä tulo- ja lähtömuuttajien työnantajasektorista toimialasektoriin virallisen toimialaluokituksen mukaisesti vuosina 2008–2010. Analyysissä päädyttiin käyttämään vain viimeisen kolmen vuoden tietoja, koska ne vastaavat uutta toimialaluokitusta ja ovat siten keskenään vertailukelpoisia.

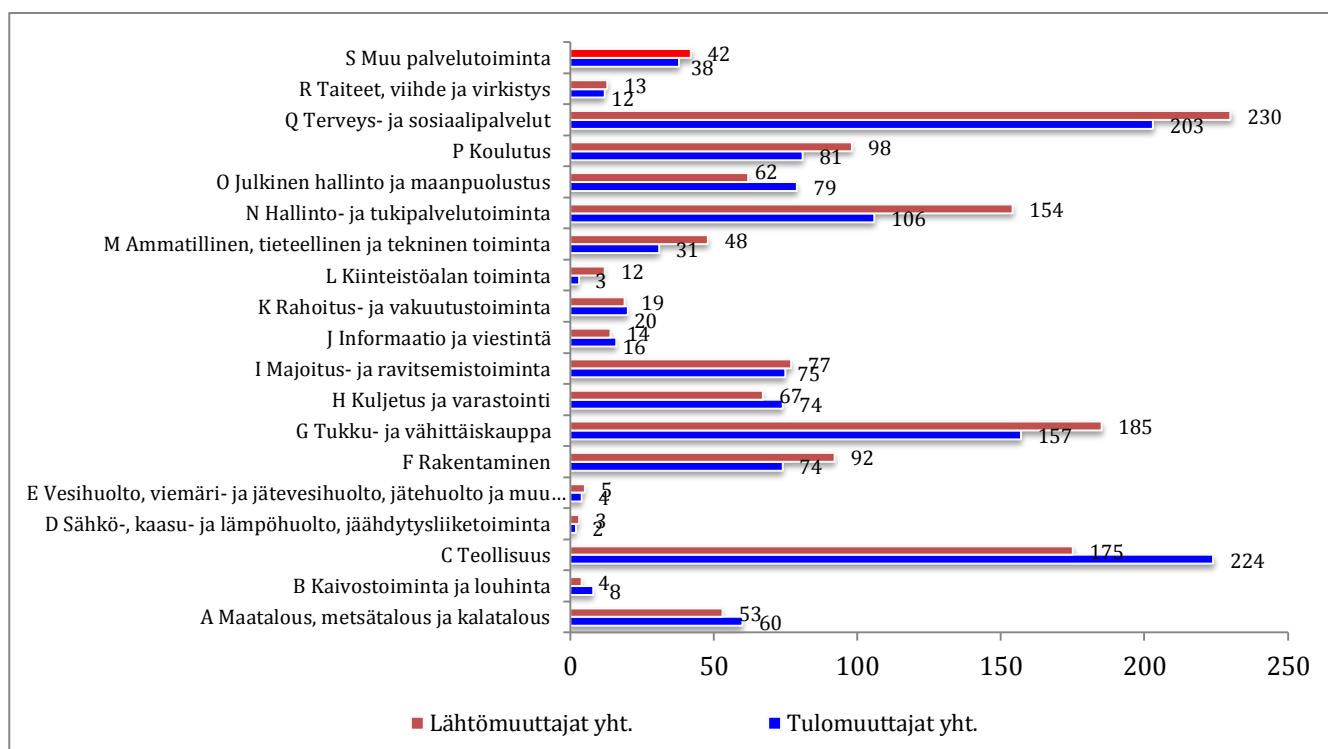
Iisalmi sai työllisten muuttajien toimialasektorin mukaan tarkasteltuna eniten muuttovoittoa teollisuuden (+49), julkisesta hallinnon ja maanpuolustuksen (+17), maa-, metsä- ja kalatalouden, (+7) ja kuljetuksen ja varastoinnin (+7) toimialoilta.

Suurimmat muuttotappiot tulivat hallinto- ja tukipalvelutoiminnasta (-48), tukku- ja vähittäiskaupasta (-28), terveys- ja sosiaalipalveluista (-27), rakentamisesta (-18),

ammattillisesta, tieteellisestä ja teknisestä toiminnasta (-17) sekä koulutuksesta (-17).

Työllisten tulomuuttajien viisi määrällisesti suurinta toimialaa olivat teollisuus (17,7 %), terveys- ja sosiaalipalvelut (16,0 %), tukku- ja vähittäiskauppa (12,4 %), hallinto- ja tukipalvelutoiminta (8,4 %) ja koulutus (6,4 %). Kolme viidesosaa (60,9 %) Iisalmen työllisistä tulomuuttajista työskenteli edellä mainituilla toimialoilla ja loput viidellätoista muulla toimialalla.

Työllisten lähtömuuttajien viisi määrällisesti suurinta toimialaa olivat terveys- ja sosiaalipalvelut (17,0 %), tukku- ja vähittäiskauppa (13,7 %), teollisuus (12,9 %), hallinto- ja tukipalvelutoiminta (11,4 %) ja koulutus (7,2 %). Yli kolme viidesosaa (62,2 %) Iisalmen työllisistä lähtömuuttajista työskentelee edellä mainituilla toimialoilla ja loput muilla toimialoilla.



Lähde: Tilastokeskus, muuttajien taustatiedot

Kuvio 12. Iisalmen työllisten muuttajien toimialasektori vuosina 2008–2010

5.3 Muuttajien ikärakenne

Muuttoliike on valikoivaa iän suhteen. Muuttajat ovat keskimäärin iältään nuorempia kuin ”paikallaan pysyvät”. Keskimäärin kaksi kolmesta muuttajasta on alle 35-vuotias. Muutot keskittyvät 15–24-vuotiaiden ja 25–29-vuotiaiden ikäryhmiin. Vilkkaimmin muuttavat nuoret aikuiset. Muuttoalttius alenee nopeasti iän karttuessa. Aivan pienten lasten muuttoalttius on suuri, mutta alenee lapsen iän myötä ja kasvaa taas aikuisuuden kynnyksellä ja alenee siitä eläkeiän lähestyessä. Biologisella iällä ei sinänsä ole vaikutusta henkilön muuttoalttuteen, vaan ikä on ennemminkin eri elinvaiheisiin (perheeseen, opiskeluun, uraan jne.) liittyvä tekijä.

Iisalmi sai muuttovoittoa kahdesta vanhimmasta ikäluokasta eli 55-64 –vuotiaista (+11) ja yli 65-vuotiaista vuosina 2000-2010 (+43). Muuttovoitot kohdentuivat tosin sanoen eläkeikäisiin ja lähellä eläkeikää oleviin. Iisalmen saama muuttovoitto on ikärakenteen näkökulmasta tyypillinen seutukaupungille.

Muuttovoiton hyödyllisyyttä tai vahingollisuutta voidaan tarkastella useasta eri näkökulmasta. **Muuttajien keskimääräisten tulojen näkökulmasta tilanne on Iisalmen kannalta varsin hyvä.**

Ikäryhmittäin tarkasteltuna muuttajien vuositulot ovat keskimääräisesti (koko maan aineisto) suurimmillaan 45-54 –vuotiailla (30.674 €), toiseksi suurimmat 35-44 –vuotiailla (29.685 €) ja kolmanneksi suurimmat 55-64 –vuotiailla (29.037 €). Suurin osa kunnista tavoittelee nuoria tai nuoria aikuisia, mutta muuttajien vuosituloilla tarkasteltuna molempien ikäryhmien keskimääräiset tulot ovat alhaisemmat kuin esimerkiksi yli 65-vuotiaiden (23.074 €).

Iisalmi sai kaikista muista ikäryhmistä muuttotappiota. Muuttotappiot kohdentuivat opiskelijamuuttojen vuoksi 15-24 –vuotiaiden ikäluokkaan (-840) ja toiseksi eniten 25-34 –vuotiaiden ryhmään (-245). Kuntataloudellisesta näkökulmasta tilanne on huomionarvoinen, sillä 15-24 –vuotiaiden keskimääräiset tulot ovat 9.774 € ja 25-34 –vuotiaiden 22.685 € vuonna 2010. **Muuttotappio aktiivi-ikäisistä ja muuttovoitto seniorimuuttajista ei ole tosin sanoen kuntataloudellisesta näkökulmasta välttämättä lainkaan huono vaihtoehto.**

Nuoret ja nuoret aikuiset hallitsivat Iisalmen muuttovirtoja: kolme neljäsosaa (76,4 %) tulomuuttajista ja neljä viidesosaa (78 %) lähtömuuttajista oli alle 35-vuotiaita.

Taulukko 15. Iisalmen nettomuutto muuttajien ikärakenteen mukaan vuosina 2000–2010

Alle 15	15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	Yli 65
-40	-840	-245	-84	-73	11	43

Lähde: Tilastokeskus, muuttajien taustatiedot

Vertailukunnista Varkaus sai Iisalmen lailla muuttotappiota kaikista muista ikäryhmistä paitsi kahdesta vanhimmasta ikäryhmästä, joista tuli muuttovoittoa. **Kajaani ja Raahen saivat muuttotappiota kaikista ikäluokista.** Kokkola puolestaan sai muuttovoittoa kaikista muista ikäryhmistä paitsi 15-24 –vuotiaista ja 55-64 –vuotiaista. Kokkola sai aktiivi-ikäisistä ja lapsista muuttovoittoa muista vertailukaupungeista poiketen.

Iisalmi ja kaikki vertailukaupungit menettivät eniten 15-24 –vuotiaita eli nuoria ja nuoria aikuisia, jotka muuttavat usein opintojen perässä suurempiin ja monipuolisempaan koulutustarjonnan keskustaunkeihin. Toiseksi eniten tarkastellut kaupungit menettivät 25-34 –vuotiaita lukuun ottamatta Kokkolaa, joka sai pientä muuttovoittoa kyseisestä ikäryhmästä.

Taulukko 16. Muuttajien nettomuutto ikäryhmittäin vertailukaupungeissa vuosina 2000–2010

Kunta	Alle 15	15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	Yli 65
Kajaani	-441	-630	-553	-193	-256	-235	-109
Kokkola	350	-463	51	120	35	-30	18
Raahen	-137	-1217	-328	-81	-176	-260	-40
Varkaus	-186	-967	-427	-137	-154	71	52
Iisalmi	-40	-840	-245	-84	-73	11	43

Lähde: Tilastokeskus, muuttajien taustatiedot

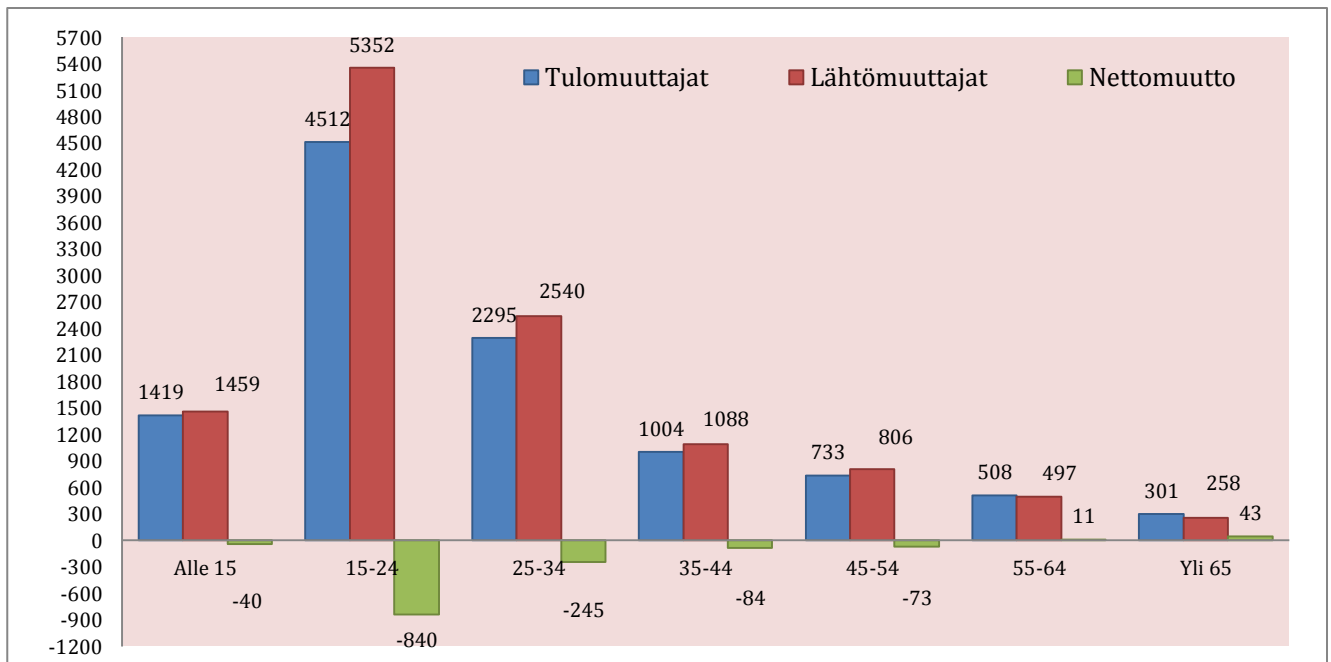
5.4 Muuttajien koulutusrakenne

Muuttoliikkeen yksi valikoiva piirre liittyy muuttajien koulutusrakenteeseen. Koulutustaso vaikuttaa muuttoalttiuteen: mitä korkeampi koulutus on muuttajalla, sitä todennäköisemmin ja useammin muutetaan. Tulos on looginen, kun tarkastellaan niitä perusteita, joiden mukaan yksilöt tekevät muuttovalintoja maksimoidakseen muuttamisesta koituvat hyödyt. Yksilön (tai alueen) kannalta investoiminen koulutuksen kaltaiseen inhimilliseen tai luovaan pääomaan parantaa mahdollisuuksia työmarkkinoilla ja kasvattaa tulokertymää tulevaisuudessa.

Koulutettujen muuttoa alueelta toiselle voidaan pitää eräänlaisina tulevaisuuden investointeina: muuttopäätös tehdään sekä käytettävissä olevien ”koven ja pehmeiden” tekijöiden perusteella että tulevaisuuden mahdollisuuksien ja potentiaalin näkökulmasta.

Muuttopäätökseen vaikuttavat inhimillisten tekijöiden lisäksi esimerkiksi alueen työmarkkinat, taloudelliset tekijät, asuin- ja elinympäristöön viihtyvyyteen liittyvät tekijät, palvelutarjonta, elämäntyyliä vahvistavat tekijät, alueen maine kuva, alueen tulevaisuuden potentiaali jne. Koulutetut ovat alueiden kannalta keskeistä luovaa osaamispääomaa.

Koulutettujen liikkuvuudella on olennainen merkitys alueen nykyisen ja varsinkin tulevan kilpailukykyyn näkökulmasta. Alueiden talouskasvu perustuu tuottavuuden kasvuun ja arvonnäkökulmaan, jossa taas inhimillisen pääoman kerryttämisellä ja hyödyntämisellä on keskeinen merkitys. Yksilötasolla taas ihmiset investoivat tulevaisuuteensa muuttaessaan ja muuttopäätös itsessään on yksilön investointi tulevaisuuteen. Inhimillisen pääoman jakautumista voidaan tutkia niin alue- kuin yksilötasolla.



Lähde: Tilastokeskus, muuttajien taustatiedot

Kuvio 13. Iisalmen nettomuutto koulutusrakenteen mukaan vuosina 2000-2010

Iisalmi on saanut muuttovoittoa perusasteen tutkinnon suorittaneista (+279 hlöä) koko 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen ajan lukuun ottamatta vuosia 2000 ja 2005.

Iisalmi on saanut vastaavasti keski- ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneista muuttotappiota koko ajanjakson ajan (lukuun ottamatta vuotta 2007 korkea-asteen tutkinnon suorittaneista). Iisalmi kärsi keskiasteen tutkinnon suorittaneista kohtuullisen suuret muuttotappiot (-1224 henkilöä). Korkea-asteen tutkinnon suorittaneista tuli muuttotappiota keskimäärin -26 henkilöä vuodessa (yhteensä -283 henkilöä vuosina 2000-2010). Tulos ei poikkea muista Iisalmen kokoluokan kaltaisista kaupungeista, joista varsinkin lukion suorittaneet hakeutuvat tai joutuvat hakeutumaan yleensä korkeakoulukaupunkeihin opiskelemaan.

Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden kohdalla vuosi 2007 vaikuttaa olevan käänne, jonka jälkeen korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden muuttotase on tasoittunut huomattavasti aikaisempaan kehitykseen verrattuna. **Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden muuttotappiot olivat vuosina 2000-2003 keskimäärin -55 henkilöä vuodessa, 2004-2006**

keskimäärin -25 henkilöä vuodessa ja vuoden 2007 jälkeen Iisalmi on saanut muuttovoittoa +3 henkilöä vuodessa. Muuttovoitto on vähäinen, mutta muutos vahvistaa omalta osaltaan Iisalmen myönteistä käännettä, joka tulee esiin sekä määrällisessä että rakenteellisessa kehityksessä 2000-luvun kuluessa.

Verrokkikaupungeista Varkaus sai Iisalmen tapaan muuttovoittoa perusasteen tutkinnon suorittaneista ja muuttotappiota keskiasteen ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneista vuosien 2000-2010 välillä. **Kajaani ja Raahen saivat muuttotappiota kaikkien koulutusasteiden muuttaneista.** Kokkolan tilanne poikkeaisi muista vertailukaupungeista: Kokkola sai muuttovoittoa sekä perusasteen että korkea-asteen tutkinnon suorittaneista, mutta muuttotappiota keskiasteen tutkinnon suorittaneista.

Kaikissa vertailukaupungeissa muuttotappiot keskittyivät voimakkaasti keskiasteen tutkinnon suorittaneisiin lukuun ottamatta Kajaania, jossa lähes yhtä suuri osuus muuttotappiosta on tullut korkea-asteen kuin keski-asteen tutkinnon suorittaneista.

Taulukko 17. Nettomuutto koulutusrakenteen mukaan Iisalmessa ja vertailukaupungeissa vuosina 2000–2010

Kunta	Perusaste	Keskiaste	Korkea-aste	Yhteensä
Kajaani	-407	-1192	-1131	-2730
Kokkola	969	-942	54	81
Raahe	-111	-1527	-601	-2266
Varkaus	93	-1328	-513	-1748
Iisalmi	279	-1224	-283	-1228

Lähde: Tilastokeskus, muuttajien taustatiedot

5.5 Muuttajien tulorakenne ja tulokertymä

Muuttoliikkeen yhteyttä kuntatalouteen voidaan arvioida muuttajien tulorakenteen, keskimääräisten tulojen ja laskennallisen tulokertymän avulla.

Muuttoliikkeen vaikutus kuntatalouteen on periaatteessa yksinkertainen: **jokainen muuttaja aiheuttaa kunnalle sekä tulo- että menovaikutuksia niin luovuttavassa kuin vastaanottavassa kunnassa.** Tulokunta saa muuttajien mukana verotuloja ja lähtökunnassa ne vähenevät. Muuttajien tulovaikutukset liittyvät ensisijaisesti verotuloihin, verotulotasaukseen ja valtionosuuksiin. Muuttajien ikä ja työmarkkina-asema ovat keskeisiä avaintekijöitä.

Muuttojen suorat menovaikutukset liittyvät verotulojen vähenemiseen, julkisten palveluiden kysyntään, asuin- ja tonttitilan tarpeeseen, infrastruktuuriin liittyviin investointeihin ja palvelutuotannon järjestämiseen. **Alueen kasvumahdollisuudet heikkenevät veropohjan ja inhimillisen pääoman menetyksen seurauksena.** Väkiluvun väheneminen johtaa ainakin ”paperilla” vähenemiin julkisiin kustannuksiin. Käytännössä muuttotappiot painottuvat yleensä aktiivikäisiin, jolloin väestörakenteen vinoutuminen johtaa vähitellen nouseviin kustannuksiin esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisessä. Palvelurakennetta on väestön vähetessä vaikea sopeuttaa vastaamaan täysin kulloistakin kysyntää.

Muuttojen epäsuorat vaikutukset liittyvät muuttajien tulevan potentiaalin menettämiseen: muuttajien mukana siirtyy sen hetkisten tulojen lisäksi tulevia potentiaalisia tuloja, jotka lisääntyvät tulokunnissa ja vähenevät lähtökunnissa. Jokainen lähtömuuttaja on periaatteessa luovuttavalle kunnalle aina menetetty investointi, jonka tuoton korjaa vastaanottava kunta. Tosin muuttajat aiheuttavat uudelle kotikunnalle menoja, joista osa jää lähtökuntaan. Muuttovoittokunnissa kehä kulkee päinvastaiseen suuntaan.

Muuttoliikkeen ja kuntatalouden välisen riippuvuuden selvittämisessä on otettava huomioon kolme avaintekijää: a) kunnassa asuvan kantaväestön tulotaso ja sen kehittyminen, b) tulo- ja lähtömuuttajien määrälliset ja laadulliset ominaisuudet ja c) kunnan tulo- ja lähtömuuttajien välisen tulokertymän erotus. Muuttoliikkeen kunnallistaloudelliset vaikutukset ovat toisin sanoen riippuvaisia muuttoliikeprosessin ajallisesta tarkastelutilanteesta, muuttajien määrästä ja ominaisuuksista ja muuttokunnan olosuhteista.

Tulo- ja lähtömuuttajien tulorakenteessa verrataan tuloryhmittäin tulo- ja lähtömuuttajien kaikkia tuloja toisiinsa. Tuloryhmittäisen analyysin kautta päästään kiinni siihen, ovatko tulo- ja lähtömuuttajat tulotasoltaan tulottomia, pieni-, keski- vai hyvätuloisia. Jos kunnan tulo- ja lähtömuutto painottuu rakenteeltaan eri tuloryhmiin, osoittaa se selkeästi alueen muuttajien profiilissa olevat erot. Toinen vaihtoehto on verrata toisiinsa tulo- ja lähtömuuttajien keskimääräisten tulojen välistä erotusta: mitä suurempi on erotus, sitä enemmän muuttajien profiili eroaa toisistaan.

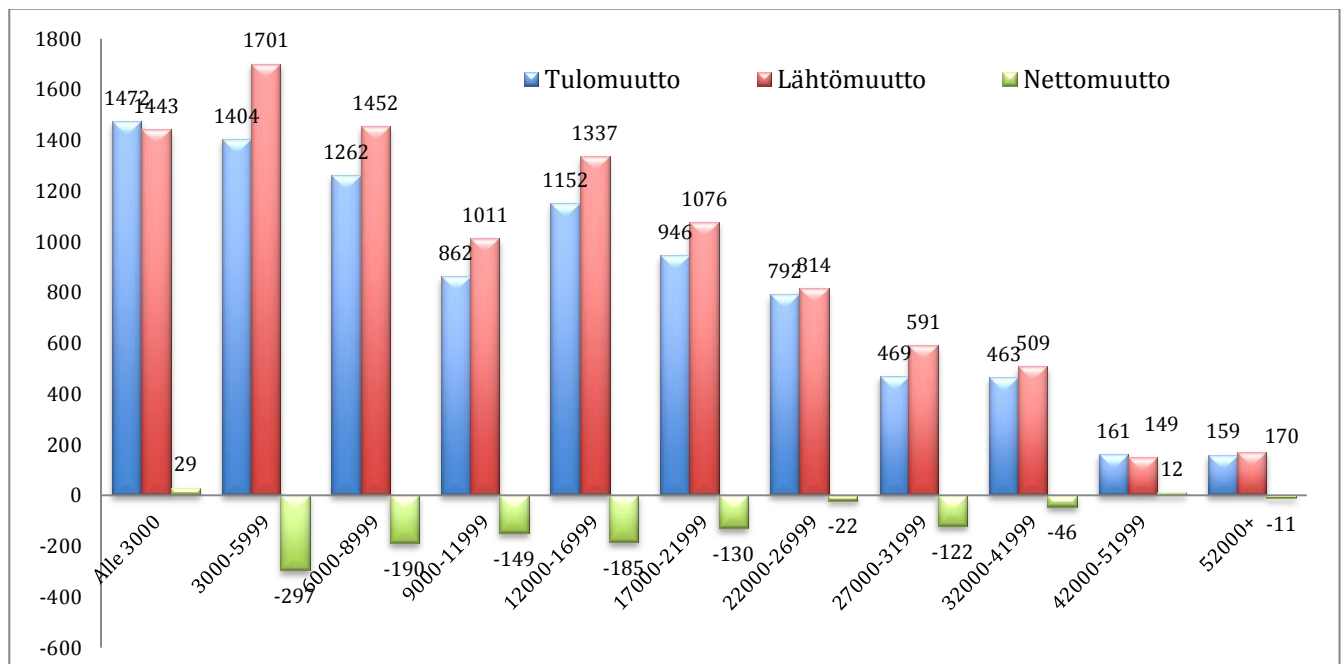
Muuttajien laskennallinen tulokertymä taas tarkoittaa alueen jokaisen tulo- ja lähtömuuttajan yhteenlaskettuja tuloja kalenterivuoden aikana. Tulo- ja lähtömuuttajien tulojen välinen erotus voi olla joko positiivinen tai negatiivinen. Tuloissa huomioidaan kaikki verottajan tiedossa olevat tulot (valtionveron- ja kunnallisveron alaiset tulot, yrittäjätulot, pääomatulot, muut tulot). Muuttajien tulokertymä on toisin sanoen eräänlainen raaka- tai pohjaluku ennen valtion suorittamia tasaustoimenpiteitä (valtionosuudet, verotulotasaukset). Tulokertymätiedot eivät ole tilinpäätökseen tulevia lopullisia lukuja em. syiden vuoksi, mutta niiden avulla voidaan suuntaa antavasti osoittaa, hyötyykö alue taloudellisesti muuttajien rakenteesta (tulolisäys) vai aiheuttaako se rasitteita (menolisäys).

5.5.1 Iisalmen tulo- ja lähtömuutto tuloryhmittäin ja keskimääräiset tulot vuosina 2000–2010

Kuviossa 14 verrataan Iisalmen kaikkien tulo- ja lähtömuuttajien rakennetta tuloryhmittäin. Analyysissä ovat mukana kaikki tulo- ja lähtömuuttajat, joilla oli verotettavaa tuloa enemmän kuin yksi euro vuosina 2000–2010.

Iisalmen muuttotase on poikkeava tuloryhmittäin tarkasteltuna: muuttotase oli tasapainossa yli 42 000 euroa vuodessa ansaitsevista ja alle 3 000 euroa vuodessa ansaitsevien osalta.

Iisalmen muuttotappiot painottuvat opiskelijamuuttojen korkean osuuden vuoksi kahteen matalimpaan pienituloiseen tuloluokkaan eli alle 22 000 € vuodessa tienäviin. Iisalmi sai eniten muuttotappiota pienituloisimmista eli käytännössä toisen asteen suorittaneista, jotka hakeutuvat mm. opintojen perässä suurempiin korkeakoulukaupunkeihin (Iisalmen kohdalla yhdeksän kymmenestä muuttotappiollisimmasta kunnasta oli korkeakoulukaupunkeja).



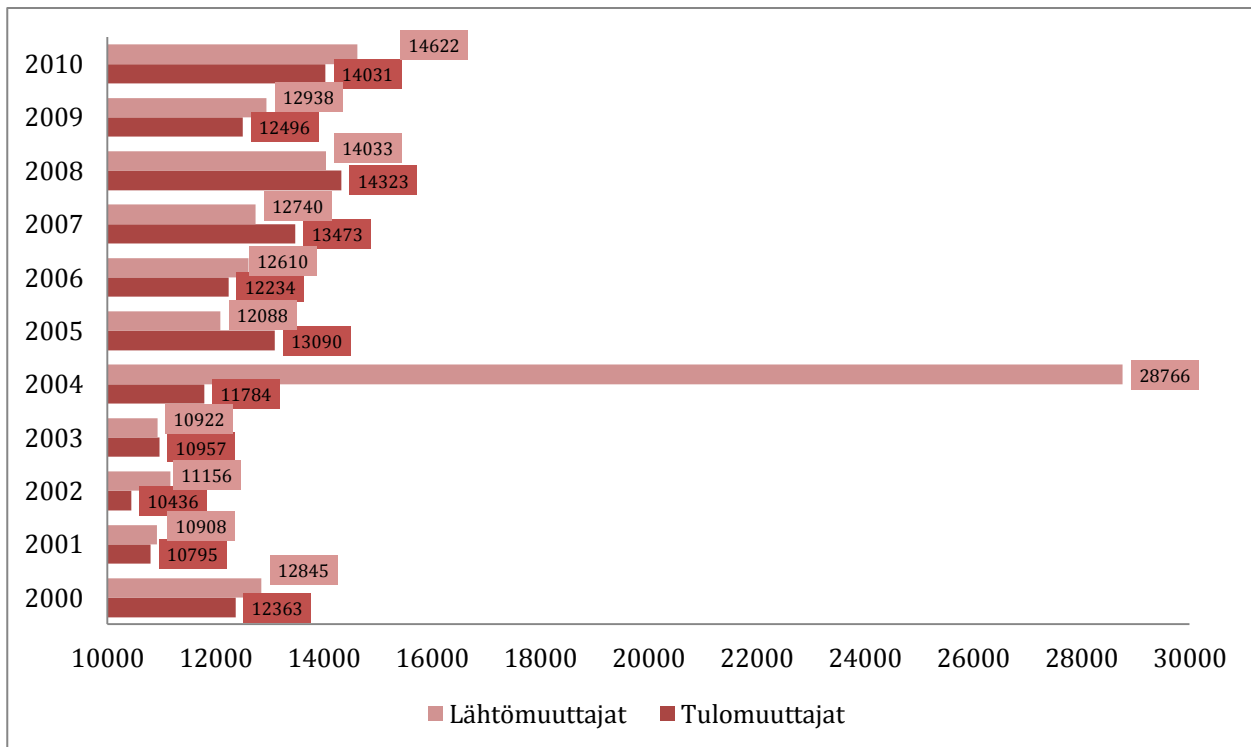
Lähde: Tilastokeskus, muuttajien taustatiedot

Kuvio 14. Iisalmen nettomuutto tuloryhmittäin vuosina 2000-2010

Kuviossa 15 verrataan Iisalmen kaikkien tulo- ja lähtömuuttajien keskimääräisiä tuloja vuosina 2000–2010. **Iisalmen tulomuuttajien keskimääräiset tulot olivat 12 362 euroa ja lähtömuuttajien 13 966 euroa vuosina 2000–2010. Lähtömuuttajan keskimääräiset tulot olivat keskimäärin 1 604 euroa vuodessa suuremmat kuin tulomuuttajan.** Tulo- ja lähtömuuttojen tulojen välinen erotus on negatiivisuudestaan huolimatta maltillinen verrattuna useisiin suuriin ja keskisuuriin kaupunkeihin.

Iisalmen kohdalla tilannetta koko ajanjakson osalta vääristää lähtömuuttajien keskimääräiset tulot vuoden

2004 osalta, jolloin lähtömuuttajien keskimääräiset tulot olivat lähes kaksi kertaa normaalivuotta suuremmat. Lähtömuuttajien joukossa on kyseisenä vuotena yksi tai useampia muuttajia, joiden tulot ovat poikkeuksellisen suuret. Jos tulo- ja lähtömuuttajien keskimääräisiä tuloja analysoidaan vuosina 2000-2010 ilman ”poikkeusvuotta” 2004, niin tulo- ja lähtömuuttajien keskimääräisten tulojen erotus on -1604 euron sijaan vain -66 euroa. Tulomuuttajien keskimääräiset tulot olivat 12 420 euroa ja lähtömuuttajien 12 486 euroa.

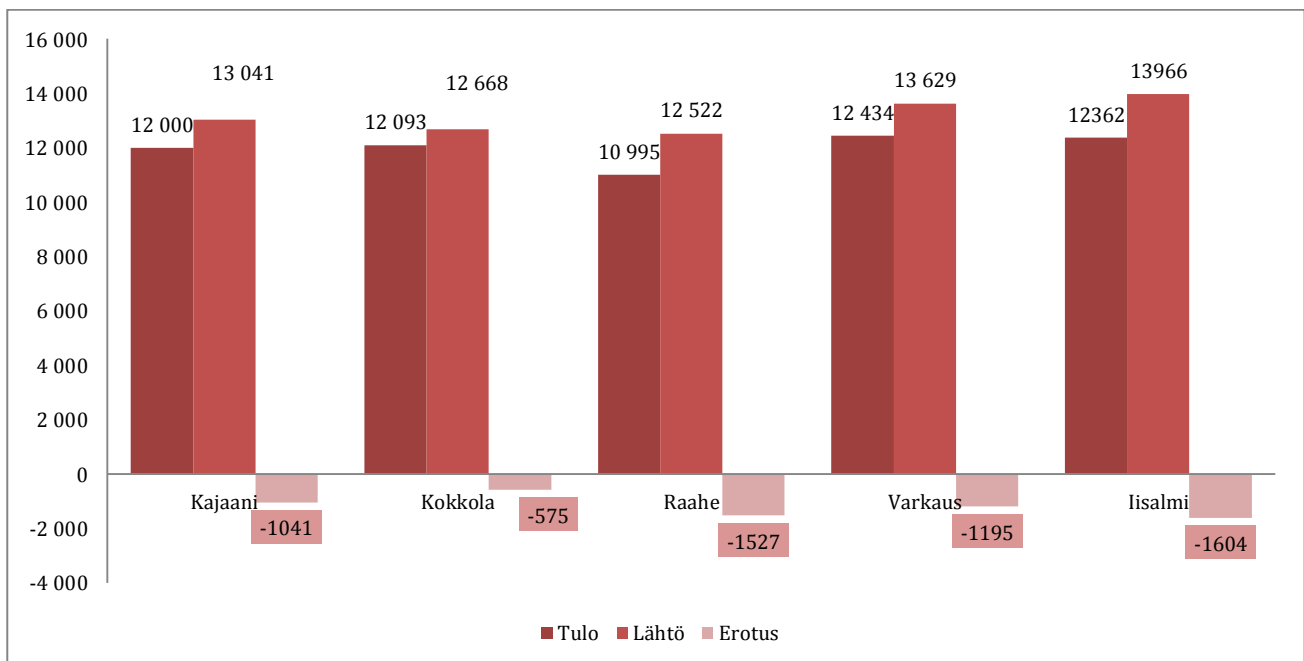


Lähde: Tilastokeskus, muuttajien taustatiedot

Kuvio 15. Iisalmen tulo- ja lähtömuuttajien keskimääräiset tulot vuosina 2000–2010

Kuviossa 16 verrataan Iisalmen tulo- ja lähtömuuttajien keskimääräisiä tuloja sekä tulo- ja lähtömuuttojen

keskimääräisten tulojen erotusta verrokkikaupunkeihin vuosina 2000–2010.



Lähde: Tilastokeskus, muuttajien taustatiedot

Kuvio 16. Verrokkikaupunkien tulo- ja lähtömuuttajien keskimääräiset tulot ja tulojen välinen erotus vuosina 2000–2010

Kaikissa verrokkikaupungeissa lähtömuuttajien keskimääräiset tulot ovat tulomuuttajien keskimääräisiä tuloja korkeammat. Tulomuuttajien keskimääräiset tulot ovat suurimmat Varkaudessa ja toiseksi suurimmat Iisalmessa. Iisalmen ero Varkauteen on vähäinen: Varkauden tulomuuttajien keskimääräiset vuositulot ovat vain 72 euroa suuremmat kuin Iisalmen tulomuuttajilla. Lähtömuuttajista Iisalmelta pois muuttavilla on

korkeimmat ja Varkaudesta muuttavilla toiseksi korkeimmat keskimääräiset tulot: Iisalmen lähtömuuttajien keskimääräiset tulot olivat 337 euroa suuremmat kuin Varkaudessa. Raahessa sekä tulo- että lähtömuuttajilla on muita vertailukaupungeja pienemmät keskimääräiset tulot. Suurin erotus tulo- ja lähtömuuttajien tulojen välillä on Iisalmessa (-1604) ja toiseksi suurin Raahessa (-1527). Kokkolan muuttajien erotus on pienin (-575).

5.5.2 Iisalmen tulo- ja lähtömuuton kertymä vuosina 2000–2010

Iisalmen muuttoliikkeen laskennallinen tulokertymä oli yhteensä -29 654 700 euroa vuosina 2000-2010. Toisin sanoen kaikkien Iisalmen tulomuuttaneiden kaikki tulot olivat 29,7 miljoonaa euroa alhaisemmat kuin kaikkien lähtömuuttajien kaikki tulot. Iisalmen muuttoliikkeen laskennallinen tulokertymä tarkasteluajanjaksolla oli keskimäärin -2,7 miljoonaa euroa vuodessa. Iisalmen tulokertymä oli asukasta kohden laskettuna vuodessa 122 euroa negatiivinen.

Muuttajien laskennallinen tulokertymä oli negatiivinen kaikissa vertailukaupungeissa vuosina 2000-2010. Muuttajien laskennallinen tulokertymä oli määrällisesti negatiivisin Kajaanissa (-43,3 miljoonaa euroa). Kokkolan muuttajien laskennallinen tulokertymä oli

vain noin -140 000 euroa eli Kokkolan tilanne oli selvästi parempi kuin muilla vertailukaupungeilla. **Kokkolan jälkeen laskennallinen tulokertymä oli toiseksi kilpailukykyisin Iisalmessa, jonka laskennallinen tulokertymä oli -29,7 miljoonaa euroa.**

Muuttajien laskennallinen tulokertymä asukasta kohden vuodessa oli negatiivisin Raahessa (-139 euroa) ja optimaalisin Kokkolassa (-0,30). Iisalmen ja Varkauden muuttajien laskennalliset tulokertymät asukasta kohden olivat negatiivisuudessaan varsin korkeat jopa suuriin kaupunkeihin verrattuna.

Taulukko 18. Muuttajien laskennallinen tulokertymä Iisalmessa ja vertailukaupungeissa 2000–2010

Kunta	Muuttajien laskennallinen tulokertymä yht. vuosina 2000-2010 (milj. euroa)	Muuttajien laskennallinen tulokertymä € keskimäärin vuodessa (milj. euroa)	Muuttajien laskennallinen tulokertymä € asukasta kohden vuodessa (euroa/asukas)
Kajaani	-43,3	-3,9	-104
Kokkola	-0,14	-0,01	-0,3
Raahe	-39,3	-3,6	-139
Varkaus	-32,8	-3	-134
Iisalmi	-29,7	-2,7	-122

Lähde: Tilastokeskus, muuttajien taustatiedot

6. YHTEENVETO KESKEISISTÄ TULOKSISTA

Analyysin lähtökohdat

Selvityksen lähtökohtana oli analysoida Iisalmen kaupungin demografista kilpailukykyä 2000-luvulla ensisijaisesti muuttoliikkeen ja toissijaisesti yleisen kilpailukykyyn näkökulmasta. Iisalmen muuttoliikettä analysoitiin määrällisestä ja rakenteellisesta näkökulmasta.

Iisalmi on oman vaikutusalueensa keskuskaupunki, joka tuli vahvasti esiin sekä muuttoliikkeen suuntien että muuttajien rakenteen osalta. Keskeistä asemaa seudun keskuspaikkana korostaa kuntarajat ylittävä työssäkäynti (pendelöinti) ja asiointiliikenne, seudun sisäinen muuttoliike ja asukkaiden ja yritysten sijoittuminen kaupunkiseudun sisällä.

Alueen menestyminen tai menestymättömyys perustuu usean eri kilpailukykytekijän yhteisvaikutukseen. Muuttoliike on yksi tulokulma alueen menestymisen tai menestymättömyyden logiikan ja syys- ja seuraussuhteiden ymmärtämiseen. Muuttoliike toimii tällöin eräänlaisena vipuvartena, jonka vaikutukset heijastuvat viiveellä alueen elinvoimaan, vetovoimaan ja houkuttelevuuteen. Muuttoliikkeen todelliset vaikutukset tulevat usein esiin vasta keskipitkällä tai pitkällä aikavälillä. Muuttoliikkeen syy- ja seuraussuhteiden ymmärtäminen edellyttää, että varsin

Iisalmen yleinen kilpailukyky

Iisalmen yleistä kilpailukykyä analysoitiin kuuden vertailukelpoisen indeksimuuttujan avulla. Alueiden välinen muuttoliike kytkeytyy kiinteästi alueen todelliseen tai oletettuun kilpailukykyyn. Ylä-Savon seudun positiota suhteessa muihin verrokkiseutuihin analysoitiin Turun yliopiston kauppakorkeakoulun kehittämän 'Seutukuntien kilpailukyky mittariston' avulla.

Mittariston avulla voidaan verrata seutujen kilpailukykyä, muutosta ja sijoitusta suhteessa toisiinsa alueelliseen kilpailukykyyn liittyvien muuttujien avulla. Analyysissä hyödynnettiin em. kilpailukyky mittaristoa siten, että aineistoista poistettiin yksi mittari ja tuotiin tilalle selvityksen tarpeisiin paremmin perustuva mittari (muuttovetovoima).

Analyysiin valitut kilpailukyky muuttujat olivat työllisyysaste, korkea-asteen koulutettujen osuus

pinnallisten määrällisten aineistojen rinnalla käytetään muuttajien rakennetta kuvaavia laadullisia ominaisuuksia. Analyysissä hyödynnettiin tämän vuoksi rinnakkain muuttoliikettä koskevaa määrällistä ja rakenteellista aineistoa.

Muuttoliikkeen määrällistä kehitystä tarkasteltiin väestönkehityksen osatekijöiden (luonnollinen väestönlisäys, maan sisäinen muuttoliike ja maahanmuutto) osalta vuosien 2000–2012 välisenä aikana. Rakenteellista kehitystä analysoitiin muuttajien yksilöllisten, taloudellisten ja sosiaalisten ominaisuuksien perusteella vuosina 2000–2010.

Iisalmen yleistä kilpailukykyä verrattiin luonteviin verrokkikaupunkeihin eli Kajaaniin, Kokkolaan, Raahen ja Varkauteen kuuden indeksimuuttujan avulla.

Lisäksi Iisalmen kuntataloudellista kilpailukykyä verrattiin eräisiin verrokkikaupunkeihin kahdeksan tilinpäätösmuuttujan perusteella, jotka perustuivat vuosien 2011–2012 keskiarvoon.

väestöstä, teollisuusvaltaisuus, työn tuottavuus, yritysdynamiikka ja muuttovetovoima. Muuttujiin liittyvät selosteet on esitetty luvun 3. tulosten yhteydessä. Tilastotiedot perustuivat vuosien 2010 ja 2011 tilastotietoihin.

Ylä-Savon seudun kokonaiskilpailukyky oli kaikkien 70 seutukunnan joukossa keskitasolla. Iisalmen positio vaihteli keskitason ylä- ja alapuolella vuosien 2009–2011 välisenä aikana. Olennaista on muutos tai käänne suhteessa aikaisempaan kehitykseen: Iisalmen positio on parantunut mitä pidemmälle 2000-luvulla on tultu.

Ylä-Savon kaupunkiseudun asema oli suhteellisesti vahvin työllisyysasteessa ja teollisuusvaltaisuudessa koko maan mediaaniin verrattuna. Seudun keskeinen heikkous liittyi koulutuspääomaan.

Iisalmen kaupungin kuntataloudellinen kilpailukyky

Yleisen alueellisen kilpailukyvyn rinnalla analysoitiin Iisalmen kaupungin kuntataloudellista kilpailukykyä verrattuna eräisiin verrokkikaupunkeihin. Analyysin kohteena oli kahdeksan tyypillistä ja vertailukelpoista kuntataloudellista muuttujaa. Kahden vuoden (2011-2012) tilinpäätöstietojen perusteella ei ole mahdollista tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä, mutta yleisesti voi todeta Iisalmen kuntataloudellisen kilpailukyvyn olevan suhteessa verrokkikaupunkeihin kilpailukykyinen.

Iisalmen tuloveroprosentti oli alhaisempi kuin vertailukaupungeissa, mutta korkeampi kuin Manner-Suomen kuntien keskiarvo. Iisalmen verotulot asukasta kohden olivat alhaisemmat kuin vertailukaupungeissa ja valtionosuudet vastaavasti korkeammat. Iisalmen

vuosikate asukasta kohden jäi alhaisemmalla tasolle kuin keskimäärin Manner-Suomessa, mutta oli korkeampi kuin Raahessa (negatiivinen) ja Varkaudessa. Lainakanta asukasta kohden ilman konsernilainoja oli selvästi alhaisin Iisalmessa ja alitti myös kaikkien kuntien keskiarvon. Iisalmen velat olivat peräti kolme kertaa alhaisemmat kuin Raahessa ja Kokkolassa. Iisalmen omavaraisuusaste oli lähellä koko maan keskiarvoa ja parempi kuin muissa vertailukaupungeissa Varkautta lukuun ottamatta. Suhteellinen velkaantuneisuus jäi alle Manner-Suomen kuntien keskiarvon ja oli selvästi alhaisempi kuin vertailukaupungeissa. Iisalmen taseeseen on kertynyt alijäämää Kajaanin ja Raahen tavoin, mutta varsin maltillisesti verrattuna esimerkiksi Kajaaniin. Varkauden taseen ylijäämä oli korkein

Iisalmen muuttoliikkeen määrällinen kilpailukyky

Iisalmen määrällinen muuttoliikeanalyysi perustui kaikkien väestönkehityksen osatekijöiden analyysiin vuosien 1980–2012 välisenä aikana.

Iisalmen väkiluku vähentyi 1230:lla henkilöllä vuosien 2000-2012 välisenä aikana. **Iisalmen väestö väheni kaikkina tarkasteluvuosina lukuun ottamatta vuosia 2011 ja 2012, jolloin kaupungin asukasluku kasvoi maan sisäisen muuttoliikkeen ja siirtolaisuuden ansiosta.** Iisalmen väestönlisäyksen merkittävyyttä korostaa se, että edellisen kerran Iisalmen väkiluku kasvoi vuonna 1994.

Suurin osa Iisalmen väestön vähenemisestä perustui maan sisäiseen muuttoliikkeeseen. Iisalmen muuttotappiot nousivat 1243 asukkaaseen koko ajanjakson osalta, mutta merkille pantavaa on käänne 2010-luvun vaihteessa. **Iisalmi sai ensimmäisen kerran vähäistä muuttovoittoa maassamuutosta vuosina 2011-2012. Muuttovoitto oli määrällisesti tarkasteltuna vaatimaton, mutta olennaista on muutos aikaisempaan kehitykseen verrattuna.** Iisalmi sai edellisen kerran muuttovoittoa maan sisäisestä muuttoliikkeestä vuonna 1994 ja vuosina 1989-1990.

Muuttojen tulo- ja lähtöalueet

Iisalmeen kohdistui keskimäärin 80 tulomuuttoa ja 90 lähtömuuttoa kuukaudessa vuosina 2000-2010. Iisalmi sai toisin sanoen keskimäärin -10 henkilöä muuttotappiota kuukaudessa.

Iisalmen muuttotappiot maan sisäisestä muuttoliikkeestä olivat suurimmillaan 2000-luvun alussa. Vuonna 2000 Iisalmi sai muuttotappiota peräti -298 henkilöä ja vielä -204 henkilöä vuonna 2001. **Mitä pidemmälle 2000-luvulla on tultu, sitä tasapainoisemmaksi muuttotase on muuttunut.** Iisalmi kärsi muuttotappiota -710 henkilöä vuosina 2000-2004, -510 henkilöä vuosina 2005-2009 ja enää vain -23 henkilöä vuosina 2010-2012. **Käänne on tärkeä jopa kansallisessa kontekstissa, sillä vain yksittäiset kaupungit ovat kyenneet enää 2000-luvulla kääntämään muuttotappiot voitolliseksi.**

Luonnollinen väestönlisäys oli Iisalmessa negatiivinen niin kuin pääosassa kuntia ja vähensi kaupungin väkilukua 166:lla henkilöllä. Vaikka luonnollinen väestönlisäys oli negatiivinen, oli väestönvähennys maltillinen.

Iisalmen väestönkehityksen dynaamisin osatekijä oli yhä useamman muun kunnan tavoin siirtolaisuus. Nettosiirtolaisuudesta Iisalmi sai muuttovoittoa 179 henkilön verran. Iisalmen nettosiirtolaisuus on ollut positiivista koko tarkasteluajanjakson ajan lukuun ottamatta vuosia 2001 ja 2002. Kehitys on ollut nousevaa ja tasapainoista lukujenkin perusteella.

Iisalmen muuttotase oli negatiivinen kaikkien maakuntien suhteen lukuun ottamatta Kainuuta ja Pohjois-Pohjanmaata sekä lähellä tasapainoa muiden Pohjois-Savon kuntien suhteen. Iisalmen suurimmat muuttotappiot kohdistuivat Uudellemaalle, Keski-

Suomeen, Pirkanmaalle, Varsinais-Suomeen ja Päijät-Hämeeseen.

Iisalmi sai merkittävää muuttovoittoa (+846) oman seutukuntansa Ylä-Savon kunnista, joka korostaa vahvasti Iisalmen asemaa oman kaupunkiseudun keskuspaikkana.

Iisalmi sai määrällisesti eniten muuttovoitto muiden Ylä-Savon seudun kuntien jälkeen pohjoispohjalaisista Nivala-Haapajärven ja Haapavesi-Siikalatvan seuduilta sekä pohjoiskarjalaisesta Pielisen Karjalan ja pohjoissavolaisesta Koillis-Savon seutukunnasta. Kunnittain tarkasteltuna Iisalmi sai suurimmat muuttovoitot naapurikunnistaan Kiuruvedeltä, Vieremältä, Pielavedeltä, Sonkajärveltä ja Lapinlahdelta.

Muuttajien työmarkkina-asema

Työllisten tulo- ja lähtömuutot ovat muuttajien tulorakenteen ja -kertymän ohella ehkä merkittävin muuttoliikkeen seuraintindikaattori, koska siitä aiheutuvat kerrannaisvaikutukset selittävät alueen työmarkkinoiden dynamiikkaa, työpaikkakehitystä ja oletettua työmarkkinapotentiaalia muuttajien näkökulmasta. **Työlliset ovat kuntien kannalta ”optimaalisia muuttajia” sekä kuntataloudellisesta että myönteisten kerrannaisvaikutusten näkökulmasta siitä yksinkertaisesta syystä, että yhden työllisen keskimääräiset tulot ovat noin neljä kertaa suuremmat kuin työvoiman ulkopuolella olevan tai työttömän työnhakijan.**

Iisalmi kärsi muiden suurten ja keskisuurten kaupunkien tavoin muuttotappiota työllisistä muuttajista. Iisalmi menetti työllisiä muuttajia -775 henkilöä vuosina 2000-2010 eli keskimäärin noin 70 työllistä vuodessa. **Mekaanisesti eri ikäisten muuttajien keskimääräisillä tuloilla laskettuna Iisalmen työllisten muuttotappio merkitsee noin 1,9 miljoonan euron menestystä vuositasona.**

Tilanne on kuitenkin kohentunut 2000-luvun kuluessa: vuosina 2000–2004 työllisten muuttotappiot olivat

Muuttajien ikärakenne

Muuttoliike on valikoivaa iän suhteen. Muuttoliikkeen valikoivuus iän suhteen tuli hyvin esiin. Iisalmen tulo- ja lähtömuutoissa. **Iisalmen kaikista muuttajista neljä viidestä oli alle 35-vuotiaita: tulijoista 76,4 % ja lähtiöistä 78 %.** Seniorimuuttajia eli yli 65-vuotiaita oli vain keskimäärin kaksi henkilöä sadasta muuttajasta.

Iisalmi sai muuttovoittoa kahdesta vanhimmaasta ikäluokasta eli 55-64 –vuotiaista ja yli 65-vuotiaista

Iisalmen muuttotappiot kohdistuivat Kuopion seutukuntaan (-956). Kuopion jälkeen suurimmat muuttotappiot kohdistuivat Helsingin, Jyväskylän, Tampereen, Oulun, Joensuun, Turun, Lappeenrannan, Kotka-Haminan ja Rovaniemen seutukuntiin. Kunnittain tarkasteltuna merkittävimmät muuttotappiot kohdistuivat Kuopioon (-940), Jyväskylään, Helsinkiin, Ouluun, Tampereelle, Joensuuhun, Espooseen, Turkuun, Vantaalle ja Rovaniemelle.

Iisalmi sai pääosan muuttovoitostaan omista naapurikunnistaan ja muuttotappiostaan suurista maakuntakeskuksista ja yliopistokaupungeista

vuodessa keskimäärin -107 henkilöä ja vuosina 2005-2009 keskimäärin -42 henkilöä. Vuonna 2010 työllisten muuttotappiot olivat enää -33 henkilöä.

Työllisten työnantajasektorin mukaan tarkasteltuna Iisalmi sai muuttotappiota kaikista palkansaajaryhmistä: julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin palkansaajista.

Toimialasektorin mukaan tarkasteltuna Iisalmi sai eniten muuttovoittoa teollisuuden, julkisen hallinnon ja maanpuolustuksen ja maa-, metsä- ja kalatalouden toimialoilta sekä muuttotappiota hallinto- ja tukipalveluista, tukku- ja vähittäiskaupasta ja sosiaali- ja terveystalouden palveluista.

Iisalmi sai työttömistä muuttotappiota -64 henkilöä vuosina 2000-2010 ja työvoiman ulkopuolisesta väestöstä -389 henkilöä. Kaupunki sai muuttovoittoa eläkeläisistä (+93), mutta muuttotappiota kaikista muista työvoiman ulkopuolisista ryhmistä eli lapsista (-20), opiskelijoista (-325), varusmiehistä (-28) ja muista työvoiman ulkopuolisista ryhmistä (-109).

vuosina 2000-2010. Muuttovoitot kohdentuivat toisin sanoen eläkeikäisiin ja lähellä eläkeikää oleviin. Muuttajien keskimääräisten tulojen näkökulmasta tilanne on Iisalmen kannalta tasapainoinen.

Iisalmi sai kaikista muista ikäryhmistä muuttotappiota. Muuttotappiot kohdentuivat painokkaasti opiskelijamuuttojen vuoksi 15-24 –vuotiaiden ikäluokkaan (-840) ja toiseksi eniten 25-34 –vuotiaiden ryhmään (-245). **Muuttotappio aktiivi-**

ikäisistä ja muuttovoitto seniorimuuttajista ei ole kuitenkaan kuntatalouden näkökulmasta huono

vaihtoehto, jos muiden ikäryhmien muuttotappiot eivät ole kovin suuria.

Muuttajien koulutusrakenne

Muuttajien koulutusrakenne on iän tavoin valikoivaa. Koulutustaso vaikuttaa muuttoalttiuteen siten, että mitä korkeampi on koulutustaso, sitä todennäköisemmin ja useammin muutetaan.

Iisalmi sai muuttovoittoa perusasteen tutkinnon suorittaneista ja muuttotappiota keski- ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneista vuosina 2000-2010.

Keskiasteen tutkinnon suorittaneiden muuttotappiot olivat määrällisesti korkeat, mikä selittyy pääosin

toisen asteen päättäneiden hakeutumisella korkeakoulukaupunkeihin.

Korkea-asteen tutkinnon suorittaneista Iisalmi sai pientä muuttotappiota vuosina 2000-2010, mutta tilanne on kohentunut 2000-luvun kuluessa. **Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden muuttotappiot olivat vuosina 2000-2003 keskimäärin -55 henkilöä vuodessa, 2004-2006 keskimäärin -25 henkilöä vuodessa ja vuoden 2007 jälkeen Iisalmi on saanut muuttovoittoa +3 henkilöä vuodessa.**

Muuttajien tulot ja laskennallinen tulokertymä

Muuttoliikkeen yhteyttä kuntatalouteen voidaan arvioida muuttajien tulo- ja eläintulojen, keskimääräisten tulojen ja laskennallisen tulokertymän avulla.

Muuttajien vaikutus kuntatalouteen on periaatteessa yksinkertainen: jokainen muuttaja aiheuttaa sekä tulo- että menovaikutuksia niin muuttajia luovuttavassa kuin vastaanottavassa kunnassa. Tulokunta saa muuttajien mukana verotuloja ja lähtökunnassa ne vähenevät. Muuttojen epäsuorat vaikutukset liittyvät muuttajien tulevan potentiaalisen menettämiseen: muuttajien mukana siirtyy sen hetkisten tulojen lisäksi tulevia potentiaalisia tuloja, jotka lisääntyvät tulokunnassa ja vähenevät lähtökunnassa. Jokainen lähtömuuttaja on periaatteessa luovuttavalle kunnalle aina menetetty investointi, jonka tuoton korjaa vastaanottava kunta. Tosin muuttajat aiheuttavat uudelle kotikunnalle menoja, joista osa jää lähtökuntaan.

Muuttovoittokunnissa kehä kulkee päinvastaiseen suuntaan.

Iisalmi muuttotase oli varsin erikoinen tuloryhmittäin tarkasteltuna: muuttotase oli tasapainossa yli 42 000 euroa vuodessa ansaitsevista ja alle 3 000 euroa vuodessa ansaitsevien osalta. Iisalmen muuttotappiot painottuvat opiskelijamuuttojen korkean osuuden vuoksi kahteen matalimpaan pienituloiseen tuloluokkaan eli alle 22 000 € vuodessa tienaaviin.

Iisalmi sai eniten muuttotappiota pienituloisimmista eli käytännössä toisen asteen suorittaneista, jotka hakeutuvat mm. opintojen perässä suurempiin korkeakoulukaupunkeihin (Iisalmen kohdalla yhdeksän kymmenestä muuttotappiollisimmasta kunnasta oli korkeakoulukaupunkeja).

Iisalmen tulomuuttajien keskimääräiset tulot olivat 12 362 euroa ja lähtömuuttajien 13 966 euroa vuosina 2000-2010. Lähtömuuttajan keskimääräiset tulot olivat keskimäärin 1 604 euroa vuodessa suuremmat kuin tulomuuttajan. Tulo- ja lähtömuuttojen tulojen välinen erotus on negatiivisuudestaan huolimatta maltillinen verrattuna useisiin suuriin ja keskisuuriin kaupunkeihin. Lisäksi Iisalmen kohdalla on yhden vuoden (2004) kohdalla merkittävä poikkeama yleisestä kehitystrendistä, jolloin lähtömuuttajien keskimääräiset tulot olivat kaksi kertaa normaalivuotta suuremmat. **Ilman poikkeamaa Iisalmen tulo- ja lähtömuuttajien keskimääräisten tulojen erotus olisi vain -66 euroa eli muuttoliike olisi muuttajien keskimääräisten tulojen näkökulmasta tasapainoinen.**

Iisalmen muuttoliikkeen laskennallinen tulokertymä oli yhteensä -29 654 700 euroa vuosina 2000-2010. Toisin sanoen kaikkien Iisalmen tulomuuttaneiden kaikki tulot olivat 29,7 miljoonaa euroa alhaisemmat kuin kaikkien lähtömuuttajien kaikki tulot.

Iisalmen muuttoliikkeen laskennallinen tulokertymä tarkasteluaikajaksolla oli keskimäärin -2,7 miljoonaa euroa vuodessa. Iisalmen tulokertymä oli asukasta kohden laskettuna vuodessa 122 euroa negatiivinen.

Muuttajien laskennallinen tulokertymä asukasta kohden vuodessa oli negatiivisin Raahessa (-139 euroa) ja optimaalisin Kokkolassa (-0,30). Iisalmen ja Varkauden muuttajien laskennalliset tulokertymät asukasta kohden olivat negatiivisuudessaan varsin korkeat jopa suuriin kaupunkeihin verrattuna.

7. TULKINTA JA SUOSITUKSET

Muuttajista, uusista asukkaista, yrityksistä ja investoinneista käydään sekä globaalia ja kansallista kilpailua niin valtioiden kuin kaupunkiseutujen välillä. Alueet pyrkivät vastaamaan kilpailuun luomalla kilpailukykyisiä, innovatiivisia ja houkuttelevia osaamis-, asuin- ja elinympäristöjä, joihin muuttovirtojen toivotaan hakeutuvan. Liike, liikkuvuus ja muuttaminen ovat yksi tulokulma alueiden menestymisen, paikkojen välisen kilpailun ja niihin liittyvien syy- ja seuraussuhteiden logiikan ymmärtämiseen 2010-luvulla.

Muuttovirroilla, inhimillisen pääoman siirtymisellä alueelta toiselle, on kiinteä yhteys alueiden kilpailukykyyn ja elinvoimaan. **Muuttoliike toimii eräänlaisena vipuvartena, jonka aiheuttamat vaikutukset heijastuvat alueiden elinvoimaan eri tavoin lyhyellä, keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä.** Muuttoliikkeeseen vaikuttavat tekijät seuraavat viiveellä elinkeino- ja toimialarakenteessa sekä talouden suhdanteissa tapahtuvia muutoksia. Muuttovirtojen kohdentuminen lähtö- ja tuloalueiden välillä ovat yksi indikaatio alueen houkuttelevuudesta, vetovoimasta ja tulevaisuuden potentiaalista.

Alueen voi tehdä muuttajien silmissä houkuttelevaksi jokin yksittäinen tekijä tai useat eri tekijät yhdessä: uudet työpaikat, koulutustarjonta, yritysdynamiikka, sijainti, osaavan työvoiman saatavuus, asuin- ja elinympäristön laatu, henkinen ilmapiiri, imago, maine kuva jne. **Alueiden houkuttelevuus tai muuttovetovoima perustuukin usean tekijän yhteisvaikutukseen, josta on mahdollista erottaa niin sanotut kovat tekijät** (kuten työpaikkakehitys, ansaintamahdollisuudet, koulutusmahdollisuudet) **tai pehmeät tekijät** (kuten sijainti, ilmapiiri, tunnelma, maine kuva, elämäntyyli). Kovien ja pehmeiden tekijöiden yhteisvaikutuksesta muodostuu alueen vetovoima muuttajien silmissä. **Iisalmen vahvuutena on mahdollisuus yhdistää luontevasti kovia ja pehmeitä tekijöitä eli hyödyntää yhtäältä alueen monialaista toimialarakennetta uusien työpaikka-avausten suhteen ja toisaalta houkutella uusia asukkaita tai paluumuuttajien alueen ympäristö- ja luontoarvoilla.**

Osaava ja luova inhimillinen pääoma että uudet työpaikat kasautuvat sijaintitekijöiden ja keskittymisen ansiosta metropolialueille tai suurille ja keskisuurille kaupunkiseuduille. Iisalmen seutu on väestöltään pieni tai keskisuuri seutu, mutta vahva yritysdynamiikka, työpaikkaomavaraisuus ja vientikeskeiset teollisuusyritykset tekevät alueesta kokoaan merkittävemmän muuttajien silmissä. 2000-luvun kuluessa tapahtunut myönteinen kehitys makroilmiöiden suhteen ei ole tapahtunut vahingossa eikä irrallaan alueen yleisestä kehityksestä.

Castellsin (1996) näkemyksen mukaan alueiden ja organisaatioiden kehitys perustuu asemaan suhteessa verkostojen solmupisteisiin (väestö, tieto, osaaminen, pääoma, liikenne, logistiikka jne.), koska verkostoyhteiskunnassa tiedosta ja osaamisesta on tullut tärkein tuotantotekijä. **Iisalmen kannalta merkittävä mahdollisuus liittyy sijaintiin kasvavan Kuopion vaikutusalueen läheisyydessä.** Kuopion ja Iisalmen välisen kehitys- tai kasvukäytävän vahvistuminen on ennen muuta Iisalmen etujen mukaista.

Iisalmen kaltaisen alueen kasvu on jatkossa aikaisempaa enemmän sidoksissa keskittymis- ja kaupungistumiskehitykseen. Tämä ilmenee esimerkiksi Iisalmen seudun sisällä siten, että suurella todennäköisyydellä **Iisalmen kaupungin suhteellinen merkitys kasvaa muun Ylä-Savon seudun kustannuksella tulevana vuosina.** Alueen ”sisäinen nollasummapeli” kasvun ja elinvoiman keskittyessä Iisalmeen voi aiheuttaa kitkaa Ylä-Savon kuntien välillä, mutta keskipitkällä aikavälillä Iisalmen kasvun ja kilpailukykyyn tukeminen on koko Ylä-Savon seudun intressien mukaista. Iisalmen taantuminen olisi koko seudun kehityksen kannalta rapauttavaa.

Ylä-Savon seudun ja Iisalmen kaupungin kannalta kasvava Kuopion seutu on Iisalmelle sekä iso mahdollisuus että pieni uhka. Todennäköinen kehitystrendi tulee olemaan 2010-luvulla Kuopion kaltaisen suuren kaupungin ja kaupunkiseudun vahvistuminen useiden kasautumisetujen ansiosta. Iisalmen mahdollisuus on kiinnittyä ja verkostoitua aikaisempaa kiinteämmin kasvuun. Kyse on mitä suurimmassa määrin valinnoista sekä fyysisestä ja henkisestä kiinnittymisestä.

Iisalmen kaltaisten pienten kaupunkien on kilpailussa pärjätäkseen oltava verkottuneita ja löydettävä taloudellisia ja kulttuurisia markkinarakoja, jonka ansiosta ne voivat erottautua ja menestyä paikkojen välisessä kilpailussa suurten kaupunkien imussa. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että **Iisalmen on kyettävä kerta toisensa jälkeen kyettävä vakuuttamaan ”paikan laadulla” potentiaaliset muuttajat, yritykset ja investoijat elinvoimastaan, jossa kannattaa työskennellä, opiskella ja asua.**²

² Paikan laatu on Richard Floridan esille nostama käsite, joka liittyy kaupunkien ja alueiden väliseen kilpailuun. Floridan ajatusta on ohessa mukailtu suomalaisen kontekstiin

Paikan laatu tarkoittaa Iisalmen kohdalla perusteellista vastaamista seuraaviin kysymyksiin ja vastausten perusteella tehtäviä lyhyen, keskipitkän ja pitkän aikavälin valintoja:

1. Mitä Iisalmissa on
2. Keitä Iisalmissa on
3. Mitä Iisalmissa tapahtuu
4. Miten Iisalmeen pääsee?

Iisalmen demografisen kilpailukykyanalyysin perusteella suosittelemme kiinnittämään jatkossa erityishuomiota seuraaviin asioihin

1. **Maahanmuutto tulee olemaan jatkossa Iisalmen väestönkehityksen dynaamisin osatekijä. Alueen elinkeino- ja toimialarakenne on luonteeltaan sellainen, jossa työperustaiselle maahanmuutolle tulee olemaan merkittävää tarvetta. 2010- ja 2020-luvun muuttuvaan toimintaympäristöön kannattaa varautua ennakoivalla otteella. Lähivuosina kannattaa harkita maahanmuuttoon keskittyvän määrällisen ja rakenteellisen analyysin tekemistä, jossa pureudutaan määrällisen kehityksen ja väestöennusteiden perustiedon jälkeen maahanmuuttajien laadullisiin ominaisuuksiin (lähtöalueet, työmarkkina-asema muuttohetkellä ja n-vuotta saapumisesta, ikärakenne, koulutustaso, tulorakenne ja keskimääräiset tulot muuttohetkellä ja n-vuotta saapumisen jälkeen, laskennallinen tulokertymä, työllisten työnantaja- ja toimialasektori muuttohetkellä ja n-vuotta saapumisen jälkeen jne.). Maahanmuuttajien profiilin määrittämisen jälkeen on mahdollista tehdä perusteltu arvio lisääntyvän maahanmuuton vaikutuksista erityisesti julkisten palveluiden järjestämiseen ja julkiseen palvelutuotantoon liittyviin haasteisiin erityisesti sosiaali-, terveys-, koulutus- ja asumispalveluiden osalta.**
2. Iisalmen väestönlisäys perustuu ensisijaisesti maahanmuuttoon ja maassamuuton osalta iäkkäisiin muuttajaryhmiin. **Iäkkäiden ja seniorimuuttajien suhteellinen osuus tulee edelleen oletettavasti kasvamaan lähivuosina. Iisalmi Ylä-Savon seudun keskuspaikkana houkuttelee laaja-alaisella yksityisellä ja julkisella palvelutarjonnalla muuttajia Ylä-Savon kunnista.** Iäkkäät ja seniorimuuttajat hakeutuvat hyvin palveluiden lähelle ja kaupunkimaiseen ympäristöön. Iisalmen kannalta asiaan sisältyy merkittävää potentiaalia. Suurten ikäluokkien paluumuuttopotentiaali kannattaa lisäksi kartoittaa ja hyödyntää täysimääräisesti, koska kotiseudulle tai lapsuuden maisemiin palaavat paluumuuttajat ovat erittäin toiminta- ja kulutuskykyistä ryhmää. Paluumuuttajien lisäksi toinen tärkeä avainryhmä liittyy Ylä-Savon alueella oleviin loma-asujiin.
3. Iisalmen tulomuuttojen lähtöalueet ovat ensisijaisesti Ylä-Savon muut kunnat, naapurimaakuntien raja-alueet, Kuopio ja pääkaupunkiseutu. Muuttajien tai yritysten houkuttelussa kannattaa harjoittaa vahvaa ja määrätietoista segmentointia. Voimavarat kannattaa suunnata Ylä-Savon muiden kuntien sijaan erityisesti Kuopion seudulla ja pääkaupunkiseudulle, jossa voi olla merkittävää piilevää paluumuuttopotentiaalia. Iisalmen kannattaa harkita erillisen muuttajakyselyn tekemistä esimerkiksi pääkaupunkiseudulle tai Kuopion seudulle niille, jotka ovat muuttaneet em. paikkakunnille Ylä-Savon seudulta. Jos halutaan edistää tai vaikuttaa potentiaalsiin paluumuuttajiin, niin toimenpiteiden painopiste kannattaa suunnata ja räätälöidä vahvasti vain muuttojen suuntautumisen perusteella tiedossa oleville seuduille ja paikkakunnille. Toinen vaihtoehto on toteuttaa noin 50-70 henkilön muuttajakysely tai -haastattelu Iisalmeen tulomuuttaneille henkilöille, joiden lähtöalue on esimerkiksi pääkaupunkiseutu tai Kuopion seutu. Kyselyiden ja haastatteluiden perusteella on mahdollista päästä kiinni keskeisiin tarpeisiin, odotuksiin, motiiveihin ja muihin muuttopäätöksenteon kannalta olennaisiin asioihin.
4. **Erityishuomion kohteeksi kannattaa nostaa tarkkaan valikoitujen seutujen/kuntien lisäksi erityisesti 25–44-vuotiaiden ikäryhmä.** Kyse on ikäryhmästä, josta käytännössä muodostuvat Iisalmen määrälliset muuttotappiot. Mitä pienemmäksi kyseisen ikäryhmän muuttotappio saadaan rajattua, sitä suurempi kuntataloudellinen hyöty kerrannaisvaikutuksineen koituu Iisalmelle.
5. **Tulevan ammattitaitoisen ja osaavan työvoiman rekrytoinnin kannalta keskeinen voimavara liittyy Iisalmissa opiskeleviin tai työskenteleviin asukkaisiin sekä heidän verkostoihin kotimaassaan. Molemmat ovat jatkossa avainryhmiä työperustaisen maahanmuuton näkökulmista.** Opiskelijoihin on vaikutettava jo opintojen aikana siten, että mahdollisimman usealla tarjotaan mahdollisuus jäädä valmistumisen jälkeen Iisalmeen tai sen vaikutusalueelle. Tämä edellyttää opintojen aikana erilaisten

työelämälähtöisten vaihtoehtojen ja polkujen rakentamista Ylä-Savon seudulle yhteistyössä alueen avaintoimijoiden kanssa, jotka edesauttavat valmistuneiden ulkomaalaistaustaisten opiskelijoiden työllistymisen kautta tapahtuvaa jäämistä alueelle.

6. Iisalmen väestönkehityksessä on tapahtunut positiivinen käänne 2010-luvun vaihteen jälkeen. Iisalmen kaupungin väkiluku on kasvanut ja kaupunki on saanut muuttovoittoa sekä maan sisäisestä muuttoliikkeestä että siirtolaisuudesta. **Käänne on merkittävä suhteessa aikaisempaan kehitykseen 2000-luvulla ja 1990-luvun jälkipuoliskolla.** Suomessa on ollut 2000-luvulla vain yksittäisiä kaupunkeja ja kuntia, jotka ovat onnistuneet kääntämään negatiivisen väestönkehityksen ja varsinkin muuttotappiot maan sisäisestä muuttoliikkeestä positiiviseksi. Iisalmi on muuttoliikkeen suhteen orastavalla kasvu-uralla. **Iisalmen käännettä kannattaa tuoda kaikin tavoin esiin sekä omalla vaikutusalueella että laajemmin kansallisella tasolla, koska väestö- ja työllisyyskehityksessä tapahtuneet positiiviset muutokset aiheuttavat parhaimmillaan myönteisiä kerrannaisvaikutuksia muuttopäätöstä harkitsevissa potentiaalisissa muuttajaryhmissä ja vahvistavat olemassa olevaa paluumuuttopotentialia.** Lisäksi myönteisen käänteen esille tuominen ja positiivisen kasvuretoriikan korostaminen alueen sisäisessä viestinnässä luo omalla alueella myönteistä tulevaisuususkoa, jonka merkitys on äärimmäisen suuri alueen sisäisessä dynamiikassa.

